

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា
ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ

អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia

Chambres Extraordinaires au sein des Tribunaux Cambodgiens

Kingdom of Cambodia

Nation Religion King

Royaume du Cambodge

Nation Religion Roi

អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

Trial Chamber

Chambre de première instance

សំណុំរឿងលេខ: ០០១/១៨-០៧-២០០៧/អវតក/អជសដ

Case File/ Dossier N° 001/18-07-2007/ECCC/TC

នៅចំពោះមុខ : ចៅក្រម និល ណុន ជាប្រធាន

ចៅក្រម Silvia CARTWRIGHT

ចៅក្រម យ៉ា សុខន

ចៅក្រម Jean-Marc LAVERGNE

ចៅក្រម ធួ មណី

កាលបរិច្ឆេទ : ថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ២០១០

ចំណាត់ថ្នាក់ : សាធារណៈ

ឯកសារដើម

ORIGINAL DOCUMENT/DOCUMENT ORIGINAL

ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ ទទួល (Date of receipt/date de reception):

..... 26 / 07 / 2010

ម៉ោង (Time/Heure) : 12 : 30

មន្ត្រីទទួលបន្ទុកសំណុំរឿង /Case File Officer/L'agent chargé

du dossier: N.A.N.N. P.A.D.A.....

ឯកសារបញ្ជាក់ដោយមន្ត្រីមេធាវីសាលាដំបូង

CERTIFIED COPY/COPIE CERTIFIÉE CONFORME

ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ នៃការបញ្ជាក់ (Certified Date/Date de certification):

..... 26 / 07 / 2010

មន្ត្រីទទួលបន្ទុកសំណុំរឿង/Case File Officer/L'agent charge

du dossier: N.A.N.N. P.A.D.A.....

សេចក្តីសម្រេចស្តីពីអញ្ជាត្រកម្មទាក់ទងនឹងវិវាទនៃអាជ្ញាធរកាលបរិច្ឆេទសាលាដំបូង
ដែលលើកឡើងដោយមេធាវីការពារក្តី

សហព្រះរាជអាជ្ញា

ជា លាង

Andrew CAYLEY

ជនជាប់ចោទ៖

កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ “ឌុច”

មេធាវីតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី៖

គង់ ពិសី

ហុង គីមសួន

យុង ផានិត

គីម ម៉េងឃី

ម៉ុច សុវណ្ណារី

Silke STUDZINSKY

Martine JACQUIN

Phillipe CANONNE

ទី ស្រីនណា

Pierre Olivier SUR

Alain WERNER

Brianne McGONIGLE

Annie DELAHAIE

Elizabeth RABESANDRATANA

Karim KHAN

Fabienne TRUSSES-NAPROUS

Christine MARTINEAU

សហមេធាវីការពារក្តី៖

ការ សាវ័ត្ត

François ROUX

Marie-Paule CANIZARÈS

I. សេចក្តីផ្តើម

- ១. នៅថ្ងៃទី២៨ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៩ មេធាវីការពារក្តីបានដាក់អញ្ជូតកម្មមួយទាក់ទងទៅនឹង ការរលត់បណ្តឹងអាជ្ញា ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋដែលបានចោទប្រកាន់តាមច្បាប់ជាតិ ដោយស្នើសុំ ឱ្យបដិសេធបទចោទប្រកាន់នានាលើជនជាប់ចោទ ដោយផ្អែកតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា (ក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦)^១។ បណ្តឹងទាក់ទងនឹងអញ្ជូតកម្ម លើកឡើងថា បទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ ដែលចោទប្រកាន់ចំពោះជនជាប់ចោទ ស្ថិតនៅក្នុង ដែនកំណត់នៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្ត ហើយឧក្រិដ្ឋកម្មតាមច្បាប់ជាតិទាំងនោះបាន ផុតរលត់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលទៅហើយ^២។ មេធាវីការពារក្តីបានលើកឡើងថា ដោយ សារតែអាជ្ញាយុកាលបានផុតរលត់ មុនការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដោយមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក^៣ ដូចនេះ បទប្បញ្ញត្តិនៃការពន្យារថិរវេលាអាជ្ញាយុកាលរំលោភលើ គោលការណ៍អប្រតិសកម្ម^៤។
- ២. អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានប្រកាសថា បណ្តឹងអំពីអញ្ជូតកម្មអាចទទួលយកបាន ហើយនៅថ្ងៃទី២០ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានណែនាំភាគីនានា ឱ្យដាក់សេចក្តីសន្និដ្ឋានជាលាយលក្ខណ៍អក្សរឆ្លើយតបទៅនឹងអញ្ជូតកម្ម ដោយបានលើក ឡើងនូវសំណួរដូចខាងក្រោមនេះ^៥ ៖

១. តើការបំពេញកិច្ចការតាមផ្លូវច្បាប់ណាមួយ ដូចជា ការចោទប្រកាន់ ឬការ ស៊ើបសួរ ឬកាលៈទេសៈនៃអង្គហេតុណាមួយ ដូចជា ប្រព័ន្ធតុលាការ

^១ ប្រកាសឱ្យប្រើនៅថ្ងៃទី២១ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៥៥ ដោយព្រះមហាក្សត្រ (ក្រមលេខ ៩៣៣ NS) ព្រះរាជាណាចក្រ កម្ពុជា *Recueil Judiciaire* បោះពុម្ពពិសេស ឆ្នាំ១៩៥៦ ទំព័រ១១-៤០៣។

^២ “អញ្ជូតកម្មទាក់ទងនឹងការរលត់បណ្តឹងអាជ្ញាដែលបានចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ” ថ្ងៃទី០៤ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារ E9/1 (“អញ្ជូតកម្ម”)។ *សូមមើលផងដែរ* ប្រតិចារិក ចុះថ្ងៃទី១៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៩ ទំព័រ ៦-៨។

^៣ “ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតឱ្យមានអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាដើម្បីកាត់សេចក្តីឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលប្រព្រឹត្ត ក្នុងរយៈកាលនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” ថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០១ ដោយមានបញ្ជូលនូវវិសោធនកម្ម ដែលត្រូវបាន ប្រកាសឱ្យប្រើនៅថ្ងៃទី២៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៤ (NS/RKM/1004/006)។

^៤ អញ្ជូតកម្ម កថាខណ្ឌ ៥-៧។

^៥ “សេចក្តីណែនាំស្នើសុំឱ្យដាក់សារណាជាលាយលក្ខណ៍អក្សរស្តីពីអញ្ជូតកម្ម” ឯកសារ E9/4 ចុះថ្ងៃទី២១ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩។ ប្រតិចារិក ចុះថ្ងៃទី១៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៩ ទំព័រ ៧។

(Handwritten signatures)

ដែលមិនដំណើរការមួយរយៈ បានផ្តាច់ ឬព្យួរអាជ្ញាយុកាលដែលគ្របដណ្តប់លើបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ ដែលមានចែងនៅក្នុងដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះលើករណីជនជាប់ចោទដែរឬទេ?

២. តើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលគ្របដណ្តប់លើបទល្មើសដែលបានលើកឡើងខាងលើ ផុតរលត់បណ្តឹងអាជ្ញាក្នុងការចោទប្រកាន់ជនជាប់ចោទ មុនការប្រកាសឱ្យប្រើ មាត្រា៣ និងមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក នៅថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០១ និងថ្ងៃទី២៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៤ ដែរឬទេ? ប្រសិនបើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលផុតរលត់ តើបទប្បញ្ញត្តិទាំងនោះមានចែងអំពីការបង្កើតឱ្យមានឡើងវិញ និងការដាក់ឱ្យមានដំណើរការឡើងវិញនូវសិទ្ធិក្នុងការចោទប្រកាន់ដែរឬទេ?

៣. តើការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដែលមានចែងក្នុងមាត្រា៣ និងមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា ដើម្បីកាត់សេចក្តីឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលប្រព្រឹត្តឡើង នៅក្នុងរយៈកាលនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ “ច្បាប់ អ.វ.ត.ក” គឺជាបទប្បញ្ញត្តិនីតិវិធី ឬជាបទប្បញ្ញត្តិសារធាតុ? ប្រសិនបើបទប្បញ្ញត្តិនេះជាច្បាប់នីតិវិធី តើវានឹងមានផលវិបាកផ្នែកច្បាប់អ្វីខ្លះ? ឬប្រសិនបើជាបទប្បញ្ញត្តិសារធាតុ តើវានឹងមានផលវិបាកផ្នែកច្បាប់អ្វីខ្លះ?

៤. ប្រសិនបើបទប្បញ្ញត្តិនេះត្រូវបានចាត់ទុកថាជាបទប្បញ្ញត្តិនីតិវិធី តើច្បាប់បង្កើត អ.វ.ត.ក មានចែងអំពីការយោងណាមួយទៅនឹងបទដ្ឋានអន្តរជាតិដើម្បីធ្វើមោឃភាពអានុភាព ចំពោះបទប្បញ្ញត្តិមួយរបស់ខ្លួនដែរឬទេ? ប្រសិនបើមាន តើលោកអ្នកអាចបង្ហាញអំពីបទដ្ឋានអន្តរជាតិពាក់ព័ន្ធ ដែលគួរយកមកអនុវត្តបានដែរ ឬទេ?

៥. ប្រសិនបើអានុភាពគតិយុត្តិវិធីនៃសេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញចុះថ្ងៃទី១២ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០១ មានមកលើ អ.វ.ត.ក តើអានុភាពគតិយុត្តិវិធីទាំងនោះជាអ្វីខ្លះទៅ?

(Handwritten signatures)

៣. លើកលែងតែដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម៤ គ្រប់ភាគីទាំងអស់បានដាក់សារណា ប៉ុន្តែមិនបានដាក់សារណាតបបន្ថែមទៀតនោះទេ។

II. សារណា

៤. មេធាវីការពារក្តីបានលើកឡើងថា មាត្រា១០៩ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ចែងអំពី ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល១០ឆ្នាំ ទាក់ទងនឹងបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ ដែលត្រូវផុតរលត់ នៅថ្ងៃទី០៦ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៨៩។ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនេះ មិនបានផ្តាច់ ឬព្យួរទេ។ ការជំនុំជម្រះលើបុគ្គលមួយចំនួន ដែលបានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ក្នុងអំឡុងពេលកម្ពុជាប្រជា- ធិបតេយ្យ ត្រូវបានធ្វើឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៧៩ ហើយច្បាប់ជាច្រើនដែលប្រកាសឱ្យប្រើចាប់ តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ រហូតមក បង្ហាញអំពីអត្ថិភាពនៃប្រព័ន្ធតុលាការដែលដំណើរការមួយ។ មាត្រា៣៣ ថ្មី កថាខណ្ឌ១ និង២ តម្រូវឱ្យ អ.វ.ត.ក អនុវត្តយុត្តាធិការរបស់ខ្លួន អនុលោម តាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិ ដូចមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ និង១៥ នៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (“ICCPR”)។ មាត្រា៣ ថ្មី មិនអាចបង្កើតសាជាថ្មីនូវសិទ្ធិ ចោទប្រកាន់ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ នៅពេលដែលថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលបាន ផុតរលត់ ដោយមិនរំលោភគោលការណ៍អប្រតិសកម្មជាសារវន្តនោះទេ។ អាស្រ័យហេតុនេះ មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ចែងផ្ទុយនឹងបទដ្ឋានអន្តរជាតិ ហេតុដូច្នេះមាត្រានេះគ្មាន សុពលភាពឡើយ^៦។

៥. សហព្រះរាជអាជ្ញា និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីទាំងបីក្រុម បានប្រឆាំងនឹងសារណារបស់ មេធាវីការពារក្តី ដោយពួកគេយល់ឃើញថា អាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្តមិនបាន ចាប់ផ្តើមរាប់មុនឆ្នាំ១៩៩៣ទេ។ នៅក្នុងអំឡុងពេលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងក្នុងអំឡុង ឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ ប្រព័ន្ធតុលាការកម្ពុជា មិនមានសមត្ថភាពកាត់សេចក្តី និង មិនអាចកាត់សេចក្តីលើបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះបានទេ។ ជនសង្ស័យសំខាន់ៗស្ថិតនៅក្នុងតំបន់ ដែលគ្រប់គ្រងដោយខ្មែរក្រហម និងស្ថិតនៅខាងក្រៅយុត្តាធិការរបស់សាធារណរដ្ឋ

^៦ “សេចក្តីសន្និដ្ឋានជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ស្តីពីអញ្ញត្រកម្មលើកឡើងដោយក្រុមមេធាវីការពារក្តី ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារ E9/9 (“សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់មេធាវីការពារក្តី”) កថាខណ្ឌ២, ៥, ២០, ២២, ២៥ និង២៨ (កត់សម្គាល់ផងដែរចំពោះគោលការណ៍ពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗទៀតនៃភាពអាចប្រមើលមើលថាជាបទឧក្រិដ្ឋ និងការបក ស្រាយច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌតាមន័យចង្អៀតរបស់ ដើម្បីផលប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ។

Handwritten signatures

ប្រជាមានិតកម្ពុជាដែលក្រោយមកក្លាយជាព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ ដូច្នោះ អាជ្ញាយុកាល ត្រូវបានចាត់ទុកថាបានផ្តាច់ ឬព្យួរមុនឆ្នាំ១៩៩៣ ហើយថិរវេលានៃការព្យួរ ឬផ្តាច់នេះ មិន ត្រូវបានរាប់ទេនៅពេលគណនាពីថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល។ អាស្រ័យហេតុនេះ ថិរវេលា នៃអាជ្ញាយុកាល១០ឆ្នាំ កំពុងតែមាននៅឡើយ នៅពេលច្បាប់ អ.វ.ត.ក ប្រកាសឱ្យប្រើ នៅថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០១ និងត្រូវបានធ្វើវិសោធនកម្មនៅថ្ងៃទី២៧ ខែតុលា ឆ្នាំ ២០០៤ ដើម្បីពន្យារអាជ្ញាយុកាល។ អាជ្ញាយុកាលមានលក្ខណៈជាបទប្បញ្ញត្តិនីតិវិធី ហើយការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដោយមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក មិនត្រូវ បានហាមឃាត់ដោយគោលការណ៍អប្រតិសកម្មនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌទេ។ បន្ថែមពីលើនេះ មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក មិនបានចែងផ្ទុយនឹងមាត្រា១៤ និងមាត្រា១៥ នៃ ICCPR ទេ។ សិទ្ធិទទួលបានការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌ ដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ នៃ ICCPR មានគោលបំណងទប់ស្កាត់ការពន្យារពេលដែលមិនសមស្រប ក្នុងអំឡុងពេល នៃដំណើរការនីតិវិធីជំនុំជម្រះជាក់ស្តែង ប៉ុន្តែមិនបានហាមមិនឱ្យមានការពន្យារថិរវេលា នៅក្នុងចន្លោះពីពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើស និងការដាក់ដីកាចោទប្រកាន់នោះទេ។ ចំណែកឯគោល បំណងរបស់មាត្រា១៥ នៃ ICCPR គឺដើម្បីទប់ស្កាត់មិនឱ្យមានការចោទប្រកាន់ និង ផ្តន្ទាទោសចំពោះអំពើទាំងឡាយ ដែលមិនមានចែងថាជាបទឧក្រិដ្ឋ នៅពេលអំពើនោះត្រូវ បានប្រព្រឹត្ត។ បទឧក្រិដ្ឋដែលត្រូវបានលើកឡើងនៅពេលនេះ (បទមនុស្សឃាត និង បទទារុណកម្ម) ត្រូវបានទទួលស្គាល់ជាសកលថាជាបទឧក្រិដ្ឋនៅឆ្នាំ១៩៧៥។ គោល ការណ៍នីត្យានុកូលភាព មិនត្រូវបានរំលោភបំពានដោយសារការចោទប្រកាន់ចំពោះបទ ឧក្រិដ្ឋទាំងនេះទេ។ ហេតុដូច្នោះ បុគ្គលម្នាក់មិនគួរអាចឱ្យលុបចោលថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដើម្បីរារាំងការចោទប្រកាន់ចំពោះការប្រព្រឹត្តិរបស់ខ្លួននោះទេ។^៧

^៧ “សេចក្តីសន្និដ្ឋានឆ្លើយតបជាលាយលក្ខណ៍អក្សររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាទៅនឹងអញ្ញត្រកម្មរបស់មេធាវីការពារក្តី ចំពោះការអនុវត្តក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៩៦” ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារ E9/7 (“សេចក្តីសន្និដ្ឋាន របស់ ក.ស.ព”) កថាខណ្ឌ១៤-២៦, ៣០-៣២, ៣៥-៣៦។ “សហមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម១ - ការដាក់សំអាងស្តី អំពីអញ្ញត្រកម្ម” ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារ E9/5 (“សារណារបស់សហមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ក្រុម១”) កថាខណ្ឌ៣-១៨, ២៥-២៦។ “សារណារបស់សហមេធាវីតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម២ ស្តីអំពី អញ្ញត្រកម្មទាក់ទងទៅនឹងការរលត់បណ្តឹងអាជ្ញា ដែលបានចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ” ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារ E9/8 (“សារណារបស់សហមេធាវីតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម២”) កថាខណ្ឌ៦ ១០-១៧។ “សារណាឆ្លើយតបរបស់សហមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម៣ ចំពោះអញ្ញត្រកម្មនៃការផុតរលត់

(Handwritten signatures)

៦. គ្រប់ភាគីទាំងអស់យល់ស្របថា សេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ២០០១ បានប្រកាសថា មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក គឺស្របគ្នាជាមួយនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣^៤។ សហព្រះរាជអាជ្ញាសន្និដ្ឋានថា សេចក្តីសម្រេចនេះ ផ្តល់នូវការបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ថា មាត្រា៣ ថ្មី ចែងស្របតាមបទដ្ឋានអន្តរកម្ពុជា^៥។ មេធាវីការពារក្តីយល់ឃើញថា សេចក្តីសម្រេចនេះបញ្ជាក់ត្រឹមតែថា គោលការណ៍ អប្រតិសកម្មនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ មិនមានតម្លៃស្មើនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដូចនេះច្បាប់ អ.វ.ត.ក ជាពិសេសត្រង់មាត្រា៣ មិនបានចែងផ្ទុយនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ១៩៩៣ ទេ^៦។ មេធាវីការពារ ក្តី និងក្រុមដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បានលើកទទ្ទឹករណ៍ថា សេចក្តីសម្រេចមិនមានអានុភាព លើដំណោះស្រាយថាតើមាត្រា៣ ថ្មី ស្របតាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិដែរឬយ៉ាងណា^៧។

III. សំណងហេតុ

៧. ជនជាប់ចោទត្រូវបានចោទប្រកាន់ចំពោះបទមនុស្សឃាតគិតទុកជាមុន និងបទទារុណកម្ម ការបំពានបំពានលើមាត្រា៥០១ ៥០៦ និង៥០០ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ដែលត្រូវ ផ្តន្ទាទោសនៅចំពោះមុខ អ.វ.ត.ក អនុលោមតាមមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក^៨។

បណ្តឹងអាជ្ញាសម្រាប់ឧក្រិដ្ឋកម្មទាក់ទងនឹងច្បាប់ជាតិ” ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៤ ឯកសារ E9/6 (“សារណា ឆ្លើយតបរបស់សហមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម៣”) កថាខណ្ឌ៨-១៧, ២៣-២៦ និង២៨-២៩។

^៤ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន របស់ ក.ស.ព កថាខណ្ឌ ២៧។ សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់មេធាវីការពារក្តី កថាខណ្ឌ៣០ (សេចក្តីសម្រេចគ្រាន់តែបញ្ជាក់ថា គោលការណ៍អប្រតិសកម្ម មិនមានតម្លៃធម្មនុញ្ញភាពទេ ហើយមាត្រា៣ នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក មិនផ្ទុយនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញទេ) និងកថាខណ្ឌ៣១ (លើកឡើងថាសេចក្តីសម្រេចនេះ មិនមានផលប៉ះពាល់ ទាក់ទងនឹងបញ្ហានៃភាពស៊ីសង្វាក់គ្នានៃមាត្រា៣ ថ្មី ជាមួយនឹងគោលការណ៍អន្តរជាតិ)។ សារណារបស់ដើមបណ្តឹង រដ្ឋប្បវេណីក្រុម១ កថាខណ្ឌ២៨។ សារណារបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម២ កថាខណ្ឌ២១-២២ (វិះគន់ សេចក្តី សម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ ដោយសារតែមិនបានគោរពគោលការណ៍អប្រតិសកម្ម)។

^៥ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន របស់ ក.ស.ព កថាខណ្ឌ២៨។

^៦ សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់មេធាវីការពារក្តី កថាខណ្ឌ៣០ (ដកស្រង់ “សេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ” 092/003/2007 ចុះថ្ងៃទី១០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៧ E9/9.5)។

^៧ សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់មេធាវីការពារក្តី កថាខណ្ឌ៣១។ សារណារបស់សហមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម១ កថាខណ្ឌ២៨។ សារណារបស់សហមេធាវីតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម២ កថាខណ្ឌ២២។

^៨ “ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះ កាំង ហ្គេកអិវ ហៅ ឌុច” ឯកសារ D99 (សម្ងាត់) ថ្ងៃទី០៨ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៨ ដូចដែលត្រូវបានធ្វើវិសោធនកម្មដោយ “សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ប្រឆាំងនឹងដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំ ជម្រះលើ

អាស្រ័យហេតុនេះ មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក បានផ្តល់អំណាចឱ្យ អ.វ.ត.ក កាត់សេចក្តីបន្ថែមពីលើបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិ នូវបទល្មើសជាក់លាក់មួយចំនួននៅក្នុងច្បាប់ជាតិដែលនៅមានសុពលភាព ប៉ុន្តែមិនត្រូវបានយកមកអនុវត្តនៅក្នុងអំឡុងសម័យខ្មែរក្រហមនោះទេ ។

៨. សាលដីការរបស់អង្គបុរេជំនុំជម្រះចុះថ្ងៃទី០៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៨ ដែលបានផ្តល់តាមសំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា ឱ្យបន្ថែមបទចោទទាំងនេះ ទៅក្នុងដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះមិនបានពិចារណាច្បាស់លាស់ អំពីផលប៉ះពាល់របស់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលទៅលើសមត្ថកិច្ចរបស់ អ.វ.ត.ក ក្នុងការវិនិច្ឆ័យទោសបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះទេ។ ដើម្បីវាយតម្លៃបញ្ហានេះ អង្គជំនុំជម្រះយល់ឃើញថាមានលក្ខណៈចាំបាច់ត្រូវកំណត់៖

ក. ថាតើនៅក្នុងរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ននេះ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្តតម្លែកតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ឬផ្អែកតាមក្រមនានារបស់ប្រទេសកម្ពុជាប្រសិនបើមាន អាចចាត់ទុកថាបានផ្តាច់ ឬព្យួរដែរឬទេ? (ហើយប្រសិនបើបានផ្តាច់ ឬព្យួរនោះ តើវាបានផ្តាច់ ឬព្យួរចាប់តាំងពីពេលណា និងរហូតដល់ពេលណា?)

ខ. តើការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលតាមបទប្បញ្ញត្តិមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក អនុវត្តស្របជាមួយបទដ្ឋានជាតិ ឬអន្តរជាតិ (ជាពិសេស បទដ្ឋានទាំងឡាយដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ និងមាត្រា១៥ នៃ ICCPR) ដែរ ឬទេ? ប្រសិនបើឃើញថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ជាតិបានផុតរលត់មុនពេល “ការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល” ផ្អែកតាមមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក តើអង្គជំនុំជម្រះអាចបកស្រាយមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ថាជាបទប្បញ្ញត្តិដែលបង្កើតសាជាថ្មីនូវសិទ្ធិចោទប្រកាន់ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ ដោយស្របតាមគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាពដែរ ឬទេ?

ករណី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច” របស់អង្គបុរេជំនុំជម្រះ ឯកសារ D99/3/42 ចុះថ្ងៃទី៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៨ (“ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះដែលត្រូវបានធ្វើការកែប្រែ”) កថាខណ្ឌ១៥២។

ក. ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្ត និងក្របខ័ណ្ឌច្បាប់

- ៩. ដើម្បីកំណត់អំពីច្បាប់នានារបស់ប្រទេសកម្ពុជា ពាក់ព័ន្ធនឹងថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្ត អង្គជំនុំជម្រះបានយោងលើបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់កម្ពុជាជាច្រើនដែលបានលើកឡើងជាបន្តបន្ទាប់អំពីបញ្ហានេះ។
- ១០. មាត្រា១០៩ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ កំណត់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលចំនួន១០ឆ្នាំចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ ០៥ឆ្នាំចំពោះបទមជ្ឈិម និង០១ឆ្នាំចំពោះបទលហុ។ អាជ្ញាយុកាលទាំងនេះ ចាប់ផ្តើមរាប់ពីពេលដែលប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ និងត្រូវបានផ្តាច់ ដោយការផ្តើមកិច្ចស៊ើបសួររបស់តុលាការ^{១៣} ។ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលខាងលើមានចែងក្នុងមាត្រា៣៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៦៤ ដែលមាត្រានេះបានចែងយោងទៅរកថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលមានកំណត់ក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦^{១៤} ។
- ១១. មាត្រា៣០ នៃ “បទបញ្ញត្តិស្តីពីប្រព័ន្ធតុលាការ ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ និងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌដែលអនុវត្តនៅកម្ពុជា ចុះថ្ងៃទី១០ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩២”(“ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាលឆ្នាំ១៩៩២”) ចែងថា “ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលសម្រាប់បទមជ្ឈិមមានរយៈពេល០៣ឆ្នាំ រីឯថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលសម្រាប់បទឧក្រិដ្ឋមានរយៈពេល១០ឆ្នាំ។ អាជ្ញាយុកាលត្រូវចប់នៅពេលណាសកម្មភាពនីតិវិធីទាំងអស់បានសម្រេច”។ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៧ (“ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៧”) មានចែងអំពី

^{១៣} មាត្រា១០៩ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ដែលច្បាប់ដើមជាភាសាបារាំង ត្រូវបានបកប្រែថា៖ “អ្នកណាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មក្នុងលើសពីដប់ឆ្នាំ ទោសមជ្ឈិមលើសពីប្រាំឆ្នាំ និងលហុកម្មលើសពីដប់ពីរខែ អ្នកនោះបានរួចផុតពីមានទោសហើយ។ ឆ្នាំ និងខែទាំងនេះ ត្រូវរាប់តាមសុរិយគតិ”។ សូមមើលផងដែរ មាត្រា១១១ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ១៩៥៦ (បង្ហាញថាថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ចាប់ផ្តើមរាប់នៅពេលដែលមានការប្រព្រឹត្តិអំពើដែលបានចោទប្រកាន់) ហើយមាត្រា១១២-១១៤ (ចែងថា កិច្ចស៊ើបសួរ និងការចោទប្រកាន់ ផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដែលថិរវេលានេះចាប់ផ្តើមរាប់សាជាថ្មីចំនួន១០ឆ្នាំវិញ ក្រោយពីកិច្ចនៃការផ្តាច់ចុងក្រោយ (នៅក្នុងករណីបទឧក្រិដ្ឋ)។

^{១៤} សូមមើល ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ១៩៦៤ មាត្រា៣៧ ចែងថា៖ “បណ្តឹងអាជ្ញាក្នុងការអនុវត្តទោស អាចផុតរលត់ទៅបានតែ [...] តាមថិរវេលាអាជ្ញាយុកាល ដូចមានចែងក្នុងមាត្រា១០៩ និង១១១ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ”។ សូមមើលផងដែរ ដូចជើងទំព័រខាងលើ មាត្រា៣៨ និងមាត្រា២១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ១៩៦៤ (ចែងថា បណ្តឹងអាជ្ញាអាចត្រូវបញ្ឈប់ និងត្រូវព្យួរនៅពេលចាំបាច់ ដើម្បីឱ្យតុលាការស៊ើបសួរសម្រេចលើអញ្ញត្រកម្មសិន)។

ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលគឺ១៥ឆ្នាំចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ០៥ឆ្នាំ ចំពោះបទមជ្ឈិម និង០១ឆ្នាំ ចំពោះបទលហុ។ ក្រុមនេះបានបញ្ជាក់ច្បាស់ថា ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍ និងឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម មិនមានថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល កំណត់ទេ^{១៥} ។ ក្រុមនេះចែងនូវវិធានស្រដៀងគ្នាទៅនឹងបទប្បញ្ញត្តិទាំងឡាយ ដែលមាន ចែងនៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ពាក់ព័ន្ធនឹងការចាប់ផ្តើមរាប់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល និងអានុភាពផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល នៅពេលមានកិច្ចនៃការចោទប្រកាន់ ឬកិច្ចស៊ើបសួរ^{១៦} ។

១២. ផ្អែកតាមការអានធម្មតាចំពោះមាត្រា១០៩ ដល់មាត្រា១១៤ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ (ច្បាប់អាចនឹងត្រូវបានយកមកអនុវត្ត នៅពេលដែលប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋដែលចោទប្រកាន់) នៅក្នុងករណីដែលមិនមានកិច្ចស៊ើបសួរ ឬការចោទប្រកាន់ដែលផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលចំពោះបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ ដូច្នោះថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនឹងផុតរលត់យ៉ាង យូរមុនគ្រោយពីរយៈពេលចោទប្រកាន់១០ឆ្នាំ បានកន្លងផុតទៅ ពោលគឺថ្ងៃទី០៦ ខែ មករា ឆ្នាំ១៩៨៩។ ទោះបីជាមានសំណើយ៉ាងច្បាស់របស់អង្គជំនុំជម្រះក៏ដោយ សហ ព្រះរាជអាជ្ញា និងភាគីផ្សេងទៀត មិនបានផ្តល់ភស្តុតាងណាមួយដែលបង្ហាញថា បទឧក្រិដ្ឋដែលចោទប្រកាន់ចំពោះជនជាប់ចោទ ត្រូវបានស៊ើបអង្កេត ឬចោទប្រកាន់ មុន កាលបរិច្ឆេទនោះទេ ហើយអង្គជំនុំជម្រះមិនបានកំណត់អត្តសញ្ញាណនៃភស្តុតាងណាមួយ បែបនោះឡើយ^{១៧} ។ ដូច្នោះអង្គជំនុំជម្រះយល់ឃើញថា មិនមានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ដែល បង្ហាញថាថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានផ្តាច់ដោយការអនុវត្តមាត្រា១១២ ដល់មាត្រា ១១៤ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦^{១៨} ទេ ។

^{១៥} មាត្រា៩ និងមាត្រា១០ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧។

^{១៦} មាត្រា១១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៧ ចែងថា៖ “ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវចាប់ផ្តើមគិតពីពេលប្រព្រឹត្ត បទល្មើស។ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវផ្តាច់នៅគ្រប់កិច្ចនៃការចោទប្រកាន់ ឬកិច្ចស៊ើបសួរ។ ការបញ្ចប់កិច្ចចោទ ប្រកាន់ ឬកិច្ចស៊ើបសួរនីមួយៗ នាំឱ្យចាប់ផ្តើមគិតថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល អនុលោមតាមបទប្បញ្ញត្តិមាត្រា១០ នៃក្រមនេះ...”។

^{១៧} “សេចក្តីណែនាំស្នើសុំឱ្យដាក់សារណាជាលាយលក្ខណ៍អក្សរស្តីពីអញ្ញត្រកម្ម” ឯកសារលេខ E9/4 ថ្ងៃទី២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ២០០៩។

^{១៨} សូមមើល ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ០១ ស្តីអំពីការបង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ (ខេត្ត និងរាជធានី) (១៥ កក្កដា ១៩៨០) E9/9.3 ERN (ភាសាអង់គ្លេស) 00336567-00336569 ថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧៩ (បានរៀបរាប់អំពីការ

Handwritten signatures and marks at the bottom of the page.

១៣. មាត្រា៣ និងមាត្រា៣ ថ្មី ដែលត្រូវបានប្រកាសឱ្យប្រើនៅឆ្នាំ២០០១ និង២០០៤ ដំបូង បានបន្ថែមថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល២០ឆ្នាំ និងក្រោយមកទៀត បានបន្ថែមថិរវេលានៃ អាជ្ញាយុកាល៣០ឆ្នាំ។ សរុបទៅ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលគឺ៤០ឆ្នាំ។ ជាដំបូង អង្គជំនុំ ជម្រះត្រូវសម្រេចថា តើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានផុតរលត់ទៅហើយ ឬយ៉ាងណា នៅពេលការស៊ើបអង្កេតដោយ អ.វ.ត.ក លើជនជាប់ចោទត្រូវបានចាប់ផ្តើមនោះ។

១៤. អង្គជំនុំជម្រះបានរកឃើញថា ក្នុងចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ និងឆ្នាំ១៩៧៩ ប្រព័ន្ធច្បាប់ ឬប្រព័ន្ធ យុត្តិធម៌នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាមិនមាននោះទេ។ ហេតុដូច្នេះនេះ ការស៊ើបសួរ ឬការចោទ ប្រកាន់ពីបទព្រហ្មទណ្ឌ មិនអាចធ្វើឡើងបានទេនៅក្នុងអំឡុងពេលនោះ^{១៥}។ ដូច្នេះអង្គជំនុំ ជម្រះយល់ស្របថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលមិនបានចាប់ផ្តើមរាប់ក្នុងអំឡុងពេលនោះ ឡើយ។ ប៉ុន្តែអង្គជំនុំជម្រះមិនបានឈានដល់ការឯកភាពគ្នា ថាតើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុ កាលដែលអាចអនុវត្ត ត្រូវបានព្យួរ ឬមិនបានព្យួរ ក្នុងចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៩ និងឆ្នាំ១៩៩៣ និង ថាតើរយៈពេលនេះ ត្រូវបានផុតរលត់មុនពេលដែលមាត្រា៣ និងមាត្រា៣ ថ្មី ត្រូវបាន ប្រកាសឱ្យប្រើដែរ ឬទេ។ មតិយោបល់ដាច់ដោយឡែករបស់យើងជាចៅក្រមកម្ពុជា (ចៅក្រម និល ណុន ចៅក្រម យ៉ា សុខន និងចៅក្រម ធួ មណី)និងចៅក្រមអន្តរជាតិ (ចៅក្រម Cartwright ចៅក្រម Lavergne) មានដូចខាងក្រោម៖

១. មតិយោបល់របស់ចៅក្រម និល ណុន ចៅក្រម យ៉ា សុខន និងចៅក្រម ធួ មណី

១៥. យើងចៅក្រមកម្ពុជា ពេលនេះត្រូវពិចារណាអំពី ថាតើអាជ្ញាយុកាលដែលយកមកអនុវត្ត បានចាប់ផ្តើមរាប់ក្នុងចន្លោះពីខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ និងឆ្នាំ១៩៩៣ ដែរ ឬយ៉ាងណា។

១៦. ចៅក្រមកម្ពុជាកត់សម្គាល់ឃើញថា អនុលោមតាមតុលាការសិទ្ធិមនុស្សអឺរ៉ុប គោល បំណងសំខាន់ៗ របស់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលរួមមាន “ការធានាសុវត្ថិភាពគតិយុត្តិ និងទប់ស្កាត់ការរំលោភសិទ្ធិទាំងឡាយរបស់ចុងចោទ ដែលករណីនេះអាចនាំឱ្យមានការ

ជំនុំជម្រះក្តីបន ប៉ុល ពត, អៀង សារី ដែលកាត់សេចក្តីចំពោះបទឧក្រិដ្ឋដែលបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងមន្ទីរស២១ តែប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែការកាត់សេចក្តីនេះមិនទាក់ទងនឹងជនជាប់ចោទទេ។ ដោយសារនីតិវិធីនោះបានបញ្ចប់នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧៩ ដូចនេះ មានផលប៉ះពាល់បន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ដល់ការរាប់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលត្រូវអនុវត្ត។

^{១៥} សំណុំរឿង ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច សាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងនៃ អ.វ.ត.ក ថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ ផ្នែក ២.២.៣។

ខូចខាតដល់ចុងចោទ ប្រសិនបើតម្រូវឱ្យតុលាការសម្រេចដោយផ្អែកលើភស្តុតាងដែលមិនអាចទទួលបានពេញលេញ ដោយសារតែការកន្លងផុតទៅនៃពេលវេលា”^{២០}។ បទប្បញ្ញត្តិមួយអាចត្រូវបានបកស្រាយដោយយោងទៅលើគោលបំណងរបស់វាបាន នៅពេលណាដែលបទប្បញ្ញត្តិនោះមិនមែនជាច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌសារធាតុ ដែលតម្រូវឱ្យគោរពគោលការណ៍នៃការបកស្រាយដោយតឹងរឹង^{២១}។ នៅក្នុងច្បាប់កម្ពុជា ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ជួនកាលមានចែងក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌ ប៉ុន្តែនាពេលថ្មីៗនេះចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីទៅវិញ^{២២}។ ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលមិនបានផ្តល់សិទ្ធិឱ្យជនល្មើសប្រឆាំងនឹងរដ្ឋ ឬមិនបានរំលត់អំពើឧក្រិដ្ឋ បន្ទាប់ពីការផុតកំណត់ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនោះឡើយ។ យោងតាមច្បាប់កម្ពុជា ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលរំលត់បណ្តឹងអាជ្ញា មិនមែនរំលត់អំពើឧក្រិដ្ឋដែលចោទប្រកាន់ឡើយ^{២៣}។ ដូច្នេះហើយ ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនេះ

^{២០} រឿងក្តី *Coëme a.o. ទល់នឹង* ប្រទេស ប៊ែលហ្ស៊ិក សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ ECtHR (បណ្តឹងលេខ 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96) សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ ECtHR ថ្ងៃទី២២ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០០ ឯកសារ E9/5.2 កថាខណ្ឌ១៤៦។ សូមមើល រឿងក្តី *Stubbings a. o. តទល់នឹង ចក្រភពអង់គ្លេស* សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ ECtHR ថ្ងៃទី២២ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩៦ របាយការណ៍ 1996-IV ទំព័រ១៥០២ - ១៥០៣ កថាខណ្ឌ៥១។ រឿងក្តី *Kononov ទល់នឹងប្រទេស ឡាតវី* សាលដីការរបស់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃតុលាការ ECtHR (បណ្តឹងលេខ 36376/04) ថ្ងៃទី១៧ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១០ (បដិសេធដោយសំអាងលើហេតុផលផ្សេងគ្នា) សេចក្តីសម្រេច លើរឿងក្តី *Kononov ទល់នឹង ប្រទេស ឡាតវី* សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ ECtHR, (បណ្តឹងលេខ 36376/04) ថ្ងៃទី២៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៨។

^{២១} *សូមមើល* មាត្រា៥ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៩។ មាត្រា ២២ នៃលក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម។ *សូមមើលបន្ថែម* មតិយោបល់លើលក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូមនៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ (បោះពុម្ពលើកទី២ ដោយ Beck) អ្នកពិនិត្យផ្ទៀងផ្ទាត់ Otto Triffterer មាត្រា២២ កថាខណ្ឌ៤៦។

^{២២} ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល មានចែងនៅក្នុងមាត្រា១០៩ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ មាត្រា៣០ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាលឆ្នាំ១៩៩២ និងមាត្រា១០ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ ការបញ្ចូលបទប្បញ្ញត្តិបែបនេះគឺជាការបង្ហាញតែប៉ុណ្ណោះ។ ឧទាហរណ៍ យុត្តិសាស្ត្រអាណ្លីម៉ង់ បានបញ្ជាក់ច្បាស់ថា ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌ គឺជាប្រភេទដាច់ដោយឡែកមួយ ដែលវាមិនមែនជាបទប្បញ្ញត្តិសារធាតុ ឬបទប្បញ្ញត្តិនីតិវិធីទេ។ (តុលាការធម្មនុញ្ញរបស់ប្រទេសអាណ្លីម៉ង់ BVerfGE 25, 269 (2 BvL 15, 23/68))។

^{២៣} *សូមមើល* មាត្រា១១០ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ “នាការរយះពេល ដូចមានសម្តែងជាពិសេសខាងលើនេះ បានកន្លងហួសអស់ទៅហើយ បណ្តឹងរបស់ភាគីស៊ីវិលដែលសុំសំណងបង់ខាតនោះក៏អស់ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលស្មើគ្នានឹងបណ្តឹងអាជ្ញានេះដែរ”។ *សូមមើលផងដែរ* មាត្រា៧ និង៨ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៧ (ដែលចែងអំពីមូលហេតុនៃការរលត់បណ្តឹងអាជ្ញា ដែលរួមបញ្ចូលទាំងការផុតចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល)។

me *ga*

មិនមែនជាច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌសារធាតុឡើយ។ ចៅក្រមកម្ពុជាយល់ឃើញថា អ្នកធ្វើក្រម ព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ បានសន្មត់ថា ក្នុងអំឡុងថិរវេលា១០ឆ្នាំ នៃអាជ្ញាយុកាលនោះ គឺមាន ស្ថាប័នរដ្ឋដែលអាចផ្តើមធ្វើការស៊ើបអង្កេត ឬចោទប្រកាន់ប្រឆាំងនឹងជនដែលបាន ប្រព្រឹត្តអំពើឧក្រិដ្ឋបាន។ ប៉ុន្តែ នៅពេលដែលស្ថានភាពជាសត្យានុម័តមួយបង្ហាញថា ការស៊ើបអង្កេតមិនអាចធ្វើទៅបានចំពោះជននោះ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលមិនអាច អនុវត្តបានទេក្នុងករណីនេះ។ ចៅក្រមកម្ពុជាកត់សម្គាល់ឃើញថា ចៅក្រមអន្តរជាតិ ក៏ បានយល់ស្របផងដែរថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលមិនត្រូវបានរាប់ទេក្នុងចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៩ ដោយសារមូលហេតុគ្មានប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌^{២៤}។

១៧. បន្ថែមលើនេះទៀត ការអនុវត្តជាក់ស្តែងនៃប្រព័ន្ធច្បាប់ជាតិរបស់ប្រទេសដទៃបង្ហាញថា ដំណើរការនៃប្រព័ន្ធតុលាការ គឺជាបុរេលក្ខខណ្ឌសម្រាប់ការចាប់ផ្តើមរាប់ថិរវេលានៃ អាជ្ញាយុកាល^{២៥}។

^{២៤} សូមមើលកថាខណ្ឌ ១៤។

^{២៥} ឧទាហរណ៍ អង្គនីតិបញ្ញត្តិអាណ្លីម៉ង់សម្រេចថា តុលាការអាណ្លីម៉ង់មិនដំណើរការឡើយ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៤៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៤៩។ ពោលគឺ រហូតដល់ការត្រួតត្រាកាន់កាប់ត្រូវបានបញ្ចប់ ហើយរដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មីបានចូលជាធរមាន (និងក្នុង អំឡុងការជំនុំជម្រះក្តីនៅ Nuremberg និងការជំនុំជម្រះក្តីក្រោយ Nuremberg នៅក្នុងតំបន់ដែលត្រូវបានត្រួតត្រា) (Gesetz ueber die Berechnung strafrechtlicher Verjährungsfristen, BGB1 I 1965, 315 ថ្ងៃទី២២ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៦៥)។ នៅថ្ងៃទី១១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៦៤ សភាសហរដ្ឋអាមេរិក បានអនុម័ត “ច្បាប់មួយ ទាក់ទងទៅ នឹងថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៅក្នុងរឿងក្តីមួយចំនួន” ដែលចែងថា “នៅពេលណាក៏ដោយ ក្នុងអំឡុងពេលអតិភាពនៃ ការបះបោរប្រឆាំងពេលនេះ បណ្តឹងណាក៏ដោយ មិនថាជាបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬបណ្តឹងព្រហ្មទណ្ឌឡើយ ត្រូវធ្វើឡើង ប្រឆាំងលើបុគ្គលណាដែលដំណើរការសម្រាប់ការចាប់ផ្តើមបណ្តឹងនោះ ឬការចាប់ខ្លួនបុគ្គលនោះមិនអាចត្រូវបាន អនុវត្តលើបុគ្គលនោះបាន ដោយសារតែការជំទាស់ប្រឆាំងទៅនឹងការអនុវត្តច្បាប់របស់សហរដ្ឋអាមេរិក ឬក៏ការ បញ្ឈប់មិនដំណើរការតាមប្រក្រតីនៃដំណើរការនីតិវិធីតុលាការ : ឬនៅពេលណាក៏ដោយ បន្ទាប់ពីបណ្តឹងបែបនេះ មិន ថាជាបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬបណ្តឹងព្រហ្មទណ្ឌឡើយ ត្រូវបានធ្វើឡើងនោះ បុគ្គលនោះមិនអាចប្រឈមជាមួយដំណើរ ការសម្រាប់ការចាប់ផ្តើមបណ្តឹងបែបនោះឡើយ ដោយសារតែការជំទាស់ប្រឆាំងទៅនឹងច្បាប់ ឬក៏ការបញ្ឈប់មិន ដំណើរការនៃដំណើរការនីតិវិធីតុលាការ : រយៈពេល ដែលក្នុងអំឡុងពេលនោះបុគ្គលនោះត្រូវស្ថិតនៅហួសពីការ អនុវត្តបាននៃដំណើរការនីតិវិធីតុលាការ មិនអាចត្រូវបានពិចារណា ឬចាត់ទុកថាជាផ្នែកនៃរយៈពេលដែលកំណត់ ដោយច្បាប់ សម្រាប់ការចាប់ផ្តើមបណ្តឹងបែបនោះឡើយ”។ (ដកស្រង់នៅក្នុងរឿងក្តី *Stewart ទល់នឹង Kahn*, 78 U.S. 11 Wall., 493 (1870) E9/8.5។ សូមមើលតុលាការកំពូលរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក : រឿងក្តី *Hanger ទល់នឹង Abbott*, 73 U.S. 532, 1867 WL 11246 (U.S. Ark.) E9/7.14 (រកឃើញថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល (សម្រាប់

១៨. ឥឡូវនេះ ចៅក្រមកម្ពុជានឹងធ្វើការពិចារណាលើបញ្ហាអង្គហេតុនៅចំពោះមុខខ្លួន ដើម្បី ឈានដល់ការសន្និដ្ឋានថា យ៉ាងហោចណាស់ក៏ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលមានចែងនៅ ក្នុងក្រមឆ្នាំ១៩៥៦ មិនត្រូវបានរាប់ទេរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ នោះ។

១៩. ជាបឋម ទោះបីជាមានការជំនុំជម្រះមួយចំនួនដោយតុលាការកម្ពុជា នៅក្នុងអំឡុងពេល នោះ (ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៨២) ក៏ដោយ ក៏ចៅក្រមកម្ពុជាយល់ឃើញថា សមត្ថភាព តុលាការកម្ពុជាមានការខ្វះខាតច្រើនណាស់នាពេលនោះ ដោយសារតែការបំផ្លិចបំផ្លាញ ប្រព័ន្ធតុលាការទាំងស្រុងដោយរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ផ្អែកតាមភស្តុតាង និង សម្ភារៈ ឯកសារដទៃទៀតនៅចំពោះមុខខ្លួន ចៅក្រមកម្ពុជាសន្និដ្ឋានថា វាត្រូវការពេល វេលាយូរអង្វែង ដើម្បីបង្កើតប្រព័ន្ធតុលាការឡើងវិញ ដើម្បីបណ្តុះបណ្តាលមេធាវី រដ្ឋអាជ្ញា(ព្រះរាជអាជ្ញា) និងចៅក្រម។ ជាឧទាហរណ៍ រយៈពេលនេះបានអូសបន្លាយ រហូតមកដល់ឆ្នាំ១៩៨០ និងឆ្នាំ១៩៨២ ដើម្បីចេញ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ ទាក់ទងនឹងការបង្កើត តុលាការ^{២៦} ហើយរហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៨៥ និងឆ្នាំ១៩៨៧ ទើបចេញ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ ស្តីពីការ បង្កើតតុលាការកំពូល^{២៧}។ នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៨០ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ មួយត្រូវបានអនុម័តឡើងដោយ

បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី) មិនបានចាប់ផ្តើមរាប់ឡើយ ក្នុងខណៈដែលតុលាការនៅក្នុងរដ្ឋ Arkansas បានបិទមិនដំណើរការ ដោយសារតែការបះបោរ ប្រឆាំងដែលមានរយៈពេលបីឆ្នាំ))។ ច្បាប់បារាំងចុះថ្ងៃទី១២ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៥០ ដែល ច្បាប់នេះធ្វើវិសោធនកម្មនៅថ្ងៃទី២៩ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៤២ ដែលចែងពាក់ព័ន្ធនឹង “អាជ្ញាយុកាលនៃបណ្តឹងអាជ្ញា និង ទោស” បានចែងថា : «រាល់គ្រប់បទល្មើសមិនត្រូវបានកំណត់ក្នុងអាជ្ញាយុកាលនៃច្បាប់នេះ អាជ្ញាយុកាលនៃបណ្តឹង អាជ្ញា [...] ត្រូវបានព្យួររហូតដល់ថ្ងៃបញ្ចប់នៃអវិភាព”។ (រដ្ឋកិច្ចរបស់សាធារណរដ្ឋបារាំង ចុះថ្ងៃទី១៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៥០ ច្បាប់លេខ ៥០-៥២៩ ទំព័រ ៥២៤៣។ ច្បាប់នេះបានព្យួរ ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៅក្នុងអំឡុងពេលមាន សង្គ្រាម។ នៅពេលបញ្ចប់អវិភាព ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានរាប់ឡើងវិញ និងត្រូវបានបន្តរាប់ចិរវេលាដែល នៅសល់ពីពេលចាប់ផ្តើមអវិភាពទាំងនោះ។

^{២៦} ច្បាប់-ក្រឹត្យ លេខ១១ ស្តីអំពីការបង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ (ខេត្តនានា និងរាជធានី) (ថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៨០)។ ឯកសារ E9/9.3, ERN (ភាសាអង់គ្លេស) 00336567-00336569។ ច្បាប់-ក្រឹត្យ លេខ១ ស្តីអំពីការ បង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ (ខេត្តនានា និងរាជធានី) (ថ្ងៃទី១៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៨២)។ ច្បាប់-ក្រឹត្យលេខ២៖ ច្បាប់ ស្តីពីការចាត់តាំងតុលាការ និងអយ្យការ (ថ្ងៃទី១០ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៨២)។

^{២៧} ច្បាប់-ក្រឹត្យ លេខ២៨ ស្តីអំពីការបង្កើតតុលាការប្រជាជនកំពូល និងមហាអយ្យការអមតុលាការប្រជាជនកំពូល (ថ្ងៃទី៣១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៨៥)។ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ៣៤ ស្តីពីការចាត់តាំង និងសកម្មភាពរបស់តុលាការប្រជាជាតិ កំពូល និងមហាអយ្យការអមតុលាការប្រជាជនកំពូល (ថ្ងៃទី២៦ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៨៧)។

He *Gr*

មានអានុភាពប្រតិសកម្មទៅទល់ នឹងថ្ងៃទី០៧ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩^{២៨}។ អាស្រ័យហេតុនេះ ចៅក្រមកម្ពុជាយល់ឃើញថា ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៨២ ប្រព័ន្ធតុលាការនៃ របបសាធារណៈរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាមិនមានដំណើរការទាល់តែសោះ និងបានដំណើរ ការតែក្នុងទ្រង់ទ្រាយមួយមានកម្រិតបំផុតនៅក្នុងអំឡុងឆ្នាំក្រោយៗមក។ ប៉ុន្តែ ភាពទន់ ខ្សោយនៃប្រព័ន្ធតុលាការតែមួយមុខនោះ មិនមែនជាមូលហេតុគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង្ហាញថា ជនជាប់ចោទមិនអាចត្រូវបានស៊ើបអង្កេត ឬចោទប្រកាន់ក្រោយឆ្នាំ១៩៨២ ចំពោះឧក្រិដ្ឋ- កម្មដែលស្ថិតនៅក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក នោះទេ។

២០. ចៅក្រមកម្ពុជាក៏យល់ឃើញផងដែរថា រហូតមកទល់នឹងពេលដែលព្រះរាជាណាចក្រ កម្ពុជាត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយរដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្ងៃទី២៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣ បញ្ហាប្រវត្តិ សាស្ត្រ និងបរិការណ៍បានរារាំងយ៉ាងខ្លាំងដល់លទ្ធភាពក្នុងការចោទប្រកាន់ និងការស៊ើប សួរ ជាពិសេសចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដែលបានចោទប្រកាន់លើជនជាប់ចោទ ដែលស្ថិត នៅក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក លើរូបបុគ្គលនោះ ៖

ក) ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៨ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាបានទទួលរង សង្គ្រាមស៊ីវិល ដែលនៅក្នុងអំឡុងពេលនោះ ពួកខ្មែរក្រហមបានគ្រប់គ្រងផ្នែកខ្លះ នៃទឹកដីរបស់ប្រទេសកម្ពុជា^{២៩}។

ខ) ខ្មែរក្រហម និងសម្ព័ន្ធមិត្តរបស់ពួកគេ ក៏ត្រូវបានទទួលស្គាល់ជាអន្តរជាតិថា ជារដ្ឋាភិបាលរបស់ប្រទេសកម្ពុជាផងដែរ^{៣០}។

^{២៨} ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ២ ស្តីពីការផ្តន្ទាទោសក្បួនបដិវត្តន៍ និងបណ្តាទោសប្រព្រឹត្តបទល្មើសផ្សេងៗទៀត (ថ្ងៃទី១៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៨០) E9/9.4។

^{២៩} កិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការដោះស្រាយបញ្ហាជម្លោះនយោបាយនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា (ជាមួយនឹងឧបសម្ព័ន្ធ) សរុបមក នៅទីក្រុងប៉ារីសថ្ងៃទី២៣ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩១ (អត្ថបទធ្វើជាភាសាអង់គ្លេស ចិន បារាំង ខ្មែរ និងរុស្ស៊ី) 1663 UNTS No. 28613 (“កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១”)។ សូមមើលសៀវភៅរបស់ Craig Etcheson « បន្ទាប់ពីវាល ពិយាដ »៖ “មេរៀននៃការប្រល័យពូជសាសន៍ទៅលើប្រជាជនកម្ពុជា” 13 (2005).4.14 ERN 00078730-000 78731ទំព័រ៩-១០ (យោងតាមសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ ការិយាល័យសហព្រះរាជអាជ្ញា)។ សៀវភៅរបស់ Nayan Chanda “សត្រូវបងប្អូនឯង”៖ “សង្គ្រាម បន្ទាប់ពីសង្គ្រាម” នៅក្នុងឯកសារ E3/193, ERN00192562 ទំព័រ ៣៧៧។

he *st*

គ) រហូតមកដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ ដូចបានលើកឡើងខាងលើ ប្រព័ន្ធតុលាការជាតិ ដែលខ្សោយនោះ គឺជាប្រព័ន្ធតុលាការរបស់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា (រហូតដល់ឆ្នាំ១៩៨៩) និងក្រោយមកក្លាយជារដ្ឋកម្ពុជា (ឆ្នាំ១៩៨៩ ដល់ឆ្នាំ ១៩៩៣)។ ការខិតខំប្រឹងប្រែងដើម្បីទទួលបានសន្តិភាព គឺជាបញ្ហាសំខាន់បំផុត នៅពេលនោះដែលបានចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ១៩៨៥ ^{៣១} ។ ខ្មែរក្រហមគឺជាភាគីមួយដ៏ សំខាន់បំផុតក្នុងចូលរួមចរចាសន្តិភាពនាពេលនោះ។ ដោយសារតែប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ មិនទាន់មានឯករាជភាពពេញលេញផងនោះ ^{៣២} ការពិចារណាខាងទិដ្ឋភាពនយោ-

^{៣០} ខ្មែរក្រហមបានតំណាង ប្រទេសកម្ពុជា នៅក្នុងអង្គការសហប្រជាជាតិ ពីចន្លោះពី ឆ្នាំ ១៩៧៩ ដល់ ១៩៨២ ក្នុងឈ្មោះ ជា “កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” ។ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៨៣ ដល់ ឆ្នាំ ១៩៩០ ពួកគេបានតំណាងប្រទេសកម្ពុជានៅក្នុងអង្គការ សហប្រជាជាតិ ។ ពួកគេបានតំណាងប្រទេសកម្ពុជានៅក្នុងអង្គការសហប្រជាជាតិមួយក្រុមផ្សេងទៀតរបស់កម្ពុជា ដែលមានឈ្មោះថា “រាជរដ្ឋាភិបាលចំរុះនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” នៅឆ្នាំ១៩៩០ រាជរដ្ឋាភិបាលចំរុះនេះ បានប្តូរឈ្មោះ មកជា “រាជរដ្ឋាភិបាលជាតិកម្ពុជា”។ សូមមើលសៀវភៅរបស់ NayanChanda «សត្រូវបងប្អូនឯង» ។ “សង្គ្រាម បន្ទាប់ពី សង្គ្រាម” ឯកសារ E3/193 ERN00192562 ទំព័រទី៣៧៧។ សូមមើល សៀវភៅរបស់ Raoul M. Jennar “កូនសោប្រទេសកម្ពុជា” ឯកសារ E3/515, ERN (Fr) 00385773, 00385826- 00385847 ទំព័រ 29, 84-105 (ពិពណ៌នាអំពី អាសនៈនៅអង្គការសហប្រជាជាតិថា “នៅសល់ទំនេរតាមព្រឹត្តិសិទ្ធិ” ក្នុងឆ្នាំ១៩៩០។

^{៣១} សូមមើល សៀវភៅរបស់ Raoul M. Jennar “កូនសោប្រទេសកម្ពុជា” ឯកសារ E3/515, ERN (Fr) 00385773,00385838,00385841 ទំព័រទី ២៩, ៩៦ និង ៩៩។ សូមមើលសេចក្តី សំរេច លេខ៦៦៨ របស់ ក្រុមប្រឹក្សា សន្តិសុខនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ ថ្ងៃទី ២០ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩០។ សូមមើលផងដែរ សេចក្តីសំរេច របស់មហាសន្និបាត របស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ថ្ងៃទី១៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩០។

^{៣២} សូមមើល មាត្រា៦០ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៨១។ ក្រិតច្បាប់លេខ៤ ស្តីពីការ បង្កើតរដ្ឋសភា និងក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋ នៃសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា (ថ្ងៃទី១០ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៨២)។ សៀវភៅ ប្រព័ន្ធតុលាការរបស់ប្រទេសកម្ពុជា របស់លោក Koy Neam (ទំព័រទី៤ E9/9.10, ERN 00336591)។ សៀវភៅ គេសំលាប់អ្នកច្បាប់ទាំងអស់ របស់លោក K. Neilson (E9/5.26, ERN00333020-00333022 ទំព័រ 2-4)។ កថា- ខណ្ឌទី២១២ នៃរបាយការណ៍របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាផ្តល់ឱ្យគណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សក្នុងឆ្នាំ១៩៩៣ (ICCPR/ C/81/ADD. 12, 23 September 1998), E9/6.8, ERN (FR) 00333208។ កថាខណ្ឌទី៤៣នៃរបាយការណ៍ របស់អង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពី ការបង្កើតក្រុមអ្នកជំនាញសម្រាប់កម្ពុជា អនុលោមតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់ មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ លេខ52/135, A/53/850-S/1999/231 ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៩៩ (E9/5.13, ERN 00330672)។ របាយការណ៍របស់អគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស (លោក Michael Kirby ជនជាតិអូស្ត្រាលី) ផ្តល់ឱ្យគណៈកម្មការស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៤ (E/CN.4/1994/73,

Handwritten signatures

បាយបែបនេះឃើញថា ការស៊ើបអង្កេត និងការចោទប្រកាន់ចំពោះ ឧក្រិដ្ឋកម្ម នានានាដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក ដែលជនជាប់ចោទ បានប្រព្រឹត្ត គឺមិនអាចផ្ដើមធ្វើទៅបានឡើយ។

ឃ) ចៅក្រមកម្ពុជាបានកត់សម្គាល់បន្ថែមថា ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ ជនជាប់ចោទ បានបន្តបម្រើឱ្យរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ រួមបញ្ចូលទាំងពេលដែលគាត់ធ្វើជា គ្រូបង្រៀននៅក្នុងប្រទេសចិនផង រហូតដល់ពេលគាត់បានដាច់ទំនាក់ទំនងជាមួយ មេរបស់គាត់ នៅក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៩៣។ យោងតាមចម្លើយរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលបានដាក់ជូនសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត^{៣៣} គាត់បានដកខ្លួនចេញពីខ្មែរក្រហម ហើយ នៅពេលនោះ។ ជនជាប់ចោទបានប្រើឈ្មោះផ្សេង (ហង់ ពិន) នៅពេល គាត់ធ្វើជាគ្រូបង្រៀនឱ្យព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា បន្ទាប់មកគាត់បានត្រឡប់ទៅ នៅលើទឹកដីដែលត្រួតត្រាដោយពួកខ្មែរក្រហម និងជាទីកន្លែងដែលគាត់ត្រូវបាន ចាប់ខ្លួនដោយអាជ្ញាធរកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៩៩៩ ក្រោយពេលដែលខ្មែរ ក្រហមត្រូវបាន រំលាយជាចុងក្រោយនោះ^{៣៤}។ ខណៈដែលគាត់ស្ថិតនៅក្រោមការការពាររបស់ ខ្មែរក្រហម ដូច្នោះហើយទើបជនជាប់ចោទមាននិទណ្ឌភាពរួចផុតពីការស៊ើប អង្កេត ឬការចោទប្រកាន់ទាំងអស់^{៣៥}។

E9/6.6, ERN (Fr) 00333197, 00333198 កថាខណ្ឌទី១៣៧ (E9/6.6), ERN (Fr) 00333197, 00333198 កថាខណ្ឌ១៣៧ និង ១៥៥។

^{៣៣} កំណត់ហេតុនៃការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ ចុះថ្ងៃទី២១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៨ ឯកសារ E3/11 ERN (ភាសាខ្មែរ) 00158839-00158840 ទំព័រ៥-៦។

^{៣៤} សូមមើល ដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះដែលត្រូវបានធ្វើការកែប្រែ កថាខណ្ឌ១៦៦។ ប្រតិចារិក ចុះថ្ងៃទី២៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០០៩ (ជនជាប់ចោទ) ទំព័រ៧២-៧៥ និងប្រតិចារិក ចុះថ្ងៃទី០២ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ (ជនជាប់ចោទ) ទំព័រ ៣៤-៣៨ (រៀបរាប់អំពីការនៅមានភក្ដីភាពរបស់គាត់ចំពោះខ្មែរក្រហម រហូតដល់ពេលចាប់ខ្លួនគាត់ (ទោះបីជាការ ស្រលាញ់របស់គាត់មានការធ្លាក់ចុះក្ដី))។

^{៣៥} ចៅក្រមកម្ពុជាបានសម្គាល់ឃើញថា យោងតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ វាមិនមែនជាមូលហេតុនៃការព្យួរ ឬ ផ្ដាច់មិនវេលានៃអាជ្ញាយុកាលទេនៅពេលជនសង្ស័យរត់គេចខ្លួនពីយុត្តាធិការរបស់រដ្ឋនោះ ព្រោះរដ្ឋអាចចាប់ផ្ដើមធ្វើ ការស៊ើបអង្កេតបាន។ នៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់រដ្ឋខ្លះ ការរត់គេចខ្លួនពីយុត្តាធិការរបស់រដ្ឋ គឺជាមធ្យោបាយសំរាប់ ពន្យារអាជ្ញាយុកាល (ឧទាហរណ៍ ផ្នែកទី៣២៩០ នៃជំពូកទី១៨ នៃក្រមរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក)។ ជនជាប់ចោទ មិនគ្រាន់តែរត់គេចខ្លួនពីយុត្តាធិការរបស់កម្ពុជាប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងបន្តបម្រើឱ្យខ្មែរក្រហមថែមទៀតផង។

២១. កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីសដែលបានធ្វើឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ សង្កត់ធ្ងន់ទៅលើ ឥទ្ធិពលអស្ថេរភាពនៃជម្លោះដែលមានតាំងពីមុនកិច្ចព្រមព្រៀងមកម៉្លោះ៖

សន្និសីទទីក្រុងប៉ារីសស្តីពីកម្ពុជា ត្រូវបានកោះប្រជុំតាមការអញ្ជើញរបស់ រដ្ឋាភិបាលនៃសាធារណរដ្ឋបារាំង ក្នុងទិសដៅឈានទៅដល់ដំណោះស្រាយរួម មួយ ដោយមានការធានាជាអន្តរជាតិ ដែលនឹងនាំសន្តិភាពមកឱ្យប្រទេសវិញ ដែលបានឆ្លងកាត់ជម្លោះប្រកបដោយសោកនាមកម្ម និងការបង្ហូរឈាមនេះ [...] ^{៣៦} ។

២២. កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីស បាននិយាយបន្ថែមទៀតអំពីស្ថានភាពអស្ថេរភាព នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ដោយចង្អុលបង្ហាញពីវិធានការកម្រិតខ្ពស់ ដែលបានប្រើប្រាស់ ដើម្បី “[...] បញ្ចប់ការបង្ហូរឈាមនៅកម្ពុជាក្នុងពេលដ៏ឆាប់បំផុត តាមដែលអាចធ្វើទៅ បាន” ^{៣៧} ។ កិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ក៏បាននិយាយយោងទៅលើតម្រូវការឱ្យដោះលែងអ្នកទោស សង្គ្រាម និងអ្នកទោសជាជនស៊ីវិលដើម្បី “ស្តារនិងរក្សាសន្តិភាពនៅកម្ពុជា លើកស្ទួយការ ផ្សះផ្សាជាតិ ... [និងដាក់ចេញ] នូវវិធានការពិសេសដើម្បីធានាដល់ការការពារ...សិទ្ធិមនុស្ស និងការធានាមិនឱ្យគោលនយោបាយ និងអំពើប្រព្រឹត្តនៅក្នុងអតីតកាលវិលត្រឡប់មកវិញ ជាដាច់ខាត” ^{៣៨} ។ សេចក្តីថ្លែងទាំងអស់នេះ បញ្ជាក់អះអាងថា រហូតមកដល់រយៈពេលខ្លី បំផុត មុនការកោះប្រជុំសន្និសីទទីក្រុងប៉ារីសក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ ស្តីពីសន្តិភាពនៅកម្ពុជា ប្រទេសកម្ពុជាស្ថិតក្នុងភ្នាក់ភ្លើងសង្គ្រាម ដែលបានធ្វើឱ្យប៉ះពាល់យ៉ាងខ្លាំងដល់លទ្ធភាពនៃ ប្រព័ន្ធច្បាប់របស់ប្រទេស ដើម្បីធានាការពារដល់សិទ្ធិជាមូលដ្ឋាន ។

^{៣៦} កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១ កថាខណ្ឌ១។

^{៣៧} កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១ កថាខណ្ឌ៨។

^{៣៨} បុព្វកថា កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១។ សូមមើលបន្ថែម បុព្វកថានៃច្បាប់អ៊ុនតាក់ឆ្នាំ១៩៩២ ដែល ក្រុមប្រឹក្សាជាតិជាន់ខ្ពស់បានកត់សម្គាល់យ៉ាងច្បាស់ថា “ដោយមានកង្វល់ថា បណ្តារចនាសម្ព័ន្ធ ច្បាប់ និងស្ថាប័ន តុលាការនៅប្រទេសកម្ពុជា មិនបំពេញឱ្យបានពេញលេញតាមការតម្រូវរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងប៉ារីស ព្រមទាំងពេលខ្លះ មានការខ្វះខាតមួយផ្នែក ប្តីទាន់មានអ្វីទាល់តែសោះ ហើយបើតាមការពិនិត្យពិច័យ គឺមិនសមស្របដើម្បីធានាឱ្យ មានរបៀបរៀបរយ និងសិទ្ធិមនុស្សនៅតាមទីកន្លែងនានាជាច្រើនក្នុងដែនដី” និង “ដោយទទួលស្គាល់ថា បញ្ហាទាំងនេះ ត្រូវនៅក្រោមការទទួលខុសត្រូវរបស់អ៊ុនតាក់ ដើម្បីសម្រួលការរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធទាំងឡាយ ច្បាប់ និងស្ថាប័ន តុលាការ នៅកន្លែងណាដែលខ្វះខាតហើយជួយកែលម្អ កន្លែងណាដែលមានរួចហើយ ដើម្បីឱ្យសមស្របតាមការ តម្រូវចាំបាច់នៃកិច្ចព្រមព្រៀង”។

២៣. កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីសបានបើកឱ្យមានអំឡុងពេលអន្តរកាលមួយ ដែលអាជ្ញាធរបណ្តោះអាសន្ននៃអង្គការសហប្រជាជាតិនៅប្រទេសកម្ពុជា បានបន្តគោលបំណងបេសកកម្មរបស់ខ្លួន ទៅលើការត្រួតពិនិត្យដំណើរការរំសាយអាវុធ និងការបោះឆ្នោតដោយប្រជាធិបតេយ្យ ដែលបានរៀបចំឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៩៣^{៣៩} ។ ប៉ុន្តែ នៅក្នុងអំឡុងពេលអន្តរកាលនេះ ខ្មែរក្រហមគឺជាសមាជិកនៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាជាតិនៃកម្ពុជា ដែលជាស្ថាប័នស្របច្បាប់តែមួយគត់ និងជាប្រភពនៃអាជ្ញាធរនៅកម្ពុជា។

២៤. កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីស បាននាំទៅដល់ការបង្កើតរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣ ការបង្កើតនូវគោលការណ៍នៃប្រព័ន្ធតុលាការមួយឯករាជ្យ និងបាននាំឱ្យមានការគាំទ្រជាអន្តរជាតិថ្មីមួយមកលើរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ១៩៩៣ តាមរយៈការបោះឆ្នោតដោយមិនមានការចូលរួមពីពួកខ្មែរក្រហម^{៤០} ។ ប្រាកដណាស់ថា ការរៀបចំឱ្យមានតុលាការ គឺជាកម្មវត្ថុរបស់អង្គនីតិប្បញ្ញត្តិនានាទាំងនោះ^{៤១} ប៉ុន្តែស្ថានភាពជាក់ស្តែង ដែលតុលាការនេះដំណើរការមិនអាចផ្លាស់ប្តូរភ្លាមៗបានទេ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ចាប់តាំងពីពេលនោះមក រាជរដ្ឋាភិបាលថ្មីមានលទ្ធភាពអនុម័តច្បាប់ថ្មីជាច្រើន រួមទាំងច្បាប់ស្តីពីការដាក់ក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យឱ្យនៅក្រៅច្បាប់ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៤ ហើយនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩៧ បានស្នើសុំឱ្យមានជំនួយពីអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីចរចា និងផ្តន្ទាទោសឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទៀតផង^{៤២} ។

^{៣៩} កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីស ឧបសម្ព័ន្ធ I។

^{៤០} មាត្រា១០៩ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣។

^{៤១} ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ០៦៥ របស់ក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋ និងសភាជាតិ (ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តិទៅនៃសកម្មភាពរបស់សាលាជំរះក្តីនៃកម្ពុជា)។

^{៤២} សូមមើល លិខិតចុះថ្ងៃទី២១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៧ ពីរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ស្នើសុំជំនួយរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីស៊ើបសួរ និងចោទប្រកាន់ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងពេលនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ (ឯកសារអង្គការសហប្រជាជាតិ A/51/930-S/1997/488 ថ្ងៃទី២៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៧)។ ឯកសារអង្គការសហប្រជាជាតិ A/RES/52/135 ថ្ងៃទី២៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៩៨ កថាខណ្ឌ១៦)។ ច្បាប់ស្តីពីការដាក់ “ក្រុមកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ” ឱ្យនៅក្រៅច្បាប់ ប្រកាសឱ្យប្រើនៅថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៤ (ច្បាប់លេខ 01.NS.94)។ សូមមើលផងដែរ បុព្វកថានៃកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាទាក់ទងនឹងការចោទប្រកាន់នៅក្រោមច្បាប់កម្ពុជា នូវឧក្រិដ្ឋកម្មដែលប្រព្រឹត្តឡើងនៅក្នុងអំឡុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។

២៥. តាមហេតុការណ៍នានាដូចបានលើកឡើង ចៅក្រមកម្ពុជា យល់ស្របជាមួយសហ-
 ព្រះរាជអាជ្ញា និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីថា^{៤៣} ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលពាក់ព័ន្ធនឹង
 បទល្មើសជាតិ ដែលស្ថិតនៅក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក ចាប់ផ្តើមរាប់ ពីថ្ងៃទី២៤ ខែ
 កញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣ នៅពេលដែលព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាត្រូវបានបង្កើតឡើង ហើយ
 ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៅមុនកាលបរិច្ឆេទនេះ មិនអាចរាប់បានទេ។ ចៅក្រមកម្ពុជាមិន
 ចាំបាច់សម្រេចថាតើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនេះត្រូវបានផ្តាច់ ឬព្យួរនោះទេ ដោយហេតុ
 ថា អានុភាពភតិយុត្តិធម៌នៃជម្រើសទាំងពីរនេះនាំឱ្យមានលទ្ធផលដូចគ្នា៖ ថិរវេលានៃអាជ្ញា-
 យុកាល បានចាប់ផ្តើមរាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៣។ ជនជាប់ចោទត្រូវបានចាប់ខ្លួនដោយអាជ្ញាធរ
 កម្ពុជានៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩៩ ពីការពាក់ព័ន្ធនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តនៅមន្ទីរស២១^{៤៤} ។
 ផ្អែកតាមច្បាប់កម្ពុជា ការចាប់ខ្លួននាំឱ្យផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល។ នេះមានន័យថា
 ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលរយៈពេល ១០ ឆ្នាំ នឹងត្រូវចាប់ផ្តើមរាប់សារជាថ្មី នៅពេលបញ្ចប់
 រយៈពេលនៃការផ្តាច់នេះ^{៤៥} ។ ការចាប់ផ្តើមកិច្ចស៊ើបអង្កេតរបស់ អ.វ.ត.ក លើជនជាប់
 ចោទគឺនៅក្នុងឆ្នាំ២០០៦។ ចៅក្រមកម្ពុជាយល់ឃើញថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលចំពោះ
 ឧក្រិដ្ឋកម្មតាមច្បាប់ជាតិ មិនទាន់ផុតរលត់ទេ នៅក្នុងឆ្នាំ២០០៦ នោះ។

២៦. ចៅក្រមកម្ពុជាកត់សម្គាល់ថា សេចក្តីសម្រេចនេះទាក់ទងចំពោះតែអង្គហេតុ និងជនជាប់-
 ចោទក្នុងរឿងក្តីនេះតែប៉ុណ្ណោះ។ ចៅក្រមមិនមែនជាអ្នកបង្កើតច្បាប់ទេ។ ចៅក្រមគ្រាន់តែ
 ជាអ្នកអាចវិនិច្ឆ័យសេចក្តីទៅលើស្ថានភាពនៃបុគ្គលម្នាក់ៗនៅក្នុងរឿងក្តីដែលមានចំពោះ
 មុខខ្លួនតាមនីតិវិធីតែប៉ុណ្ណោះ។

^{៤៣} សូមមើល សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា កថាខណ្ឌទី៣០, ៣៦។ សារណារបស់សហមេធាវីតំណាង
 ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម១ កថាខណ្ឌទី១២។ សារណារបស់សហមេធាវីតំណាងឱ្យដើមបណ្តឹង រដ្ឋប្បវេណីក្រុម២
 កថាខណ្ឌទី១២-១៣។ សារណារបស់សហមេធាវីតំណាងឱ្យដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម៣ កថាខណ្ឌ៨-១៧។

^{៤៤} សូមមើល “សេចក្តីសម្រេចលើសំណើសុំដោះលែងជនជាប់ចោទឱ្យនៅក្រៅឃុំ” របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
 នៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា E39/5 ថ្ងៃទី១៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៩។

^{៤៥} សូមមើលមាត្រា១១២ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦។ មាត្រា១១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៧។

[Handwritten signatures]

២. មតិយោបល់របស់យើងជាចៅក្រមអន្តរជាតិ ចៅក្រម Cartwright ចៅក្រម Lavergne

២៧. ចៅក្រមអន្តរជាតិនៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងយល់ស្របជាមួយចៅក្រមកម្ពុជាថា ច្បាប់ជាតិជាច្រើនបានកំណត់ពីកត្តាមួយចំនួនដែលបានព្យួរ ឬផ្តាច់ការរាប់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល បន្ទាប់ពីផលវិបាកនៃអស្ថេរភាពជាតិ។ ទោះបីជារបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានធ្វើឱ្យសមត្ថភាពតុលាការកម្ពុជាចុះខ្សោយ ដោយមិនអាចប្រកែកបាននៅក្នុងអំឡុងពេលនោះក៏ដោយ ក៏ចៅក្រមអន្តរជាតិសន្និដ្ឋានបានថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្តមិនត្រូវបានព្យួរនៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៣នោះទេ។ អាស្រ័យហេតុនេះ ការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសជាតិមិនត្រូវបានផុតរលត់ឡើយនៅមុនពេលដែលមាត្រា៣ និងមាត្រា៣ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ត្រូវបានប្រកាសឱ្យប្រើនៅឆ្នាំ២០០១ និងឆ្នាំ២០០៤ នោះ។

(i) លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យសម្រាប់ការព្យួរ ឬការផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល

២៨. មិនមានវិធានជាធរមានទូទៅណាមួយនៅក្នុងកម្រិតអន្តរជាតិ បានបង្កើតលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យសម្រាប់ព្យួរ ឬផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនោះឡើយ។ អនុសញ្ញាស្តីពីភាពមិនអាចអនុវត្តបាននូវថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម និងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ដែលជាសន្ធិសញ្ញាពហុភាគី ដែលត្រូវបានប្រកាសឱ្យប្រើនៅឆ្នាំ១៩៦៨ បានចែងថា ដោយសារតែភាពធ្ងន់ធ្ងរ និងសារៈសំខាន់សម្រាប់បញ្ចប់និទណ្ឌភាពចំពោះការប្រព្រឹត្តិឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ ឧក្រិដ្ឋកម្មបែបនេះមិនមានថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនោះទេ^{៦៦} ។ ទោះបីជាសន្ធិសញ្ញានេះអាចចាត់ទុកថាជានិយាមនៃការអនុវត្តទៅក្តី^{៦៧} ក៏សន្ធិសញ្ញានេះមិនបានចែងច្បាស់អំពីការអនុវត្តបែបនេះ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ ឬមិនបានលើកឡើងអំពីផលវិបាកនៃអស្ថេរភាពជាតិ ទៅលើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលមានពីមុន ពាក់ព័ន្ធនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះឡើយ។

^{៦៦} អនុសញ្ញាស្តីពីការមិនគិតនូវថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម និងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ លេខ 754 UNTS 73 ត្រូវបានរកឃើញនៅថ្ងៃទី១១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៧០។

^{៦៧} មកទល់ពេលនេះ សន្ធិសញ្ញានេះត្រូវបានផ្តល់សេចក្តីសន្យាដោយប្រទេសចំនួន៥៣ ប្រទេស តែប៉ុណ្ណោះ។ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាមិនមែនជាប្រទេសហត្ថលេខីទេ។

២៩. ការអនុវត្តរបស់រដ្ឋមួយចំនួន បានបញ្ជាក់ថា ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលអាចនឹងមិនរាប់នៅក្នុងអំឡុងពេលដែលប្រព័ន្ធតុលាការមិនមានសមត្ថភាព ដោយសារតែសង្គ្រាម ឬនៅពេលបទឧក្រិដ្ឋដែលចោទប្រកាន់ ត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយមន្ត្រីរបស់រដ្ឋនោះខ្លួនឯង។ ប៉ុន្តែការអនុវត្តភាគច្រើនរបស់រដ្ឋទាំងនោះ កើតចេញមកពីច្បាប់ជាតិដែលរៀបចំឡើងដើម្បីអាចធ្វើការចោទប្រកាន់ចំពោះបទល្មើសនានា ដែលចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនឹងត្រូវផុតរលត់^{៤៨} ។ ផ្អែកតាមមូលហេតុដូចរៀបរាប់ខាងក្រោម ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថារហូតមកទល់ពេលបច្ចុប្បន្ននេះ មិនមានវិធានការណ៍ប្រហាក់ប្រហែលណាមួយត្រូវបានអនុម័តដោយអង្គនីតិបញ្ញត្តិកម្ពុជាទេ^{៤៩} ។ បន្ថែមពីលើនេះ មិនមានយុត្តិសាស្ត្រកម្ពុជា

^{៤៨} សូមមើលឧទាហរណ៍ ច្បាប់បារាំងចុះថ្ងៃទី១២ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៥០ ដែលច្បាប់នេះធ្វើវិសោធនកម្មនៅថ្ងៃទី២៩ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៤២ ដែលចែងពាក់ព័ន្ធនឹង ច្បាប់បារាំងចុះថ្ងៃទី១២ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៥០ ដែលច្បាប់នេះធ្វើវិសោធនកម្មនៅថ្ងៃទី២៩ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៤២ ដែលចែងពាក់ព័ន្ធនឹង “អាជ្ញាយុកាលនៃបណ្តឹងអាជ្ញា និងទោស” បានចែងថា ៖ “រាល់គ្រប់បទល្មើសដែលមិនត្រូវបានកំណត់ក្នុងអាជ្ញាយុកាល នៅពេលបោះពុម្ពផ្សាយច្បាប់នេះ អាជ្ញាយុកាលនៃ បណ្តឹងអាជ្ញា [...] ត្រូវបានព្យួររហូតដល់ថ្ងៃបញ្ចប់នៃអវិភាព” (រដ្ឋកិច្ចរបស់សាធារណរដ្ឋបារាំង ចុះថ្ងៃទី១៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៥០ ច្បាប់លេខ ៥០-៥២៩ ទំព័រ ៥២៤៣ ។ ច្បាប់នេះបានព្យួរ ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៅក្នុងអំឡុងពេលមានសង្គ្រាម។ នៅពេលបញ្ចប់នៃអវិភាព ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានរាប់ឡើងវិញ និងត្រូវបានបន្តរាប់ចីរវេលាដែលនៅសល់តាំងពីពេលចាប់ផ្តើមអវិភាពទាំងនោះ។ នៅក្នុងរឿងក្តីផ្សេងទៀត ចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ត្រូវបានចាត់ទុកថាមិន រាប់ដោយសារមូលហេតុដែលមិនមានចែងឱ្យបានច្បាស់ក្នុងច្បាប់ជាតិ ប៉ុន្តែមូលហេតុទាំងនេះបែរជាត្រូវបានកំណត់ដោយយុត្តិសាស្ត្រ និងផ្អែកលើអសមត្ថភាពនៃប្រព័ន្ធច្បាប់ជាតិ ដើម្បីវិនិច្ឆ័យទោសទោសដែលប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរ ដែលទោសទាំងនោះទទួលខុសត្រូវដោយខ្លួនឯងផ្ទាល់ចំពោះការបន្តរបបជំនាន់ និងការទប់ស្កាត់មិនឱ្យមានការស៊ើបសួរតាមផ្លូវតុលាការពិតប្រាកដណាមួយ ឬទម្រង់នៃសំណងដល់ជនរងគ្រោះ។ សូមមើល ឧទាហរណ៍ រឿងក្តី *Forti ភ័ទល់នឹង Suarez-Mason*, 672 F. Supp. 1531, 1550 (N.D. Cal. 1998) (កត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាចីរវេលានៃ អាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្តបានផុតរលត់យូរមកហើយ ប៉ុន្តែជនរងគ្រោះនៃរបបផ្តាច់ការយោធាអាហ្សង់ទីនមិន អាចស្វែងរកការក្តឹងតាមផ្លូវតុលាការបានទេ តម្រូវឱ្យមានការព្យួរ ឬផ្តាច់ដោយសមធម៌ (ការព្យួរ ឬការផ្តាច់) នៃចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដោយសារតែការរាលដាលនៃការគ្រប់គ្រងរបស់របបយោធាដ៏គួរឱ្យភ័យខ្លាច អាចសម្រេចឱ្យដើមបណ្តឹងបង្ហាញថា សមាជិករបស់តុលាការ បានធ្វេសប្រហែសមិនបានអនុវត្តច្បាប់ដែលដោះស្រាយភាពភ័យ ខ្លាច នៃការក្តាយជាជនរងគ្រោះបន្ទាប់នៃ “សង្គ្រាមដ៏អាក្រក់នោះ”)។

^{៤៩} សូមមើល យោងខាងក្រោម កថាខណ្ឌ៤៦-៤៩ (កត់សម្គាល់ថា សេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញឆ្នាំ២០០១ ដែលវិភាគមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ប៉ុន្តែសេចក្តីសម្រេចនេះមិនបានព្យួរចីរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្ត គឺមិនដូចគ្នានឹងវិធានការទាំងនោះទេ)។

ដែលបង្ហាញអំពីថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដែលត្រូវបានព្យួរ ឬផ្តាច់ ដោយសារតែ អសមត្ថភាពនៃប្រព័ន្ធតុលាការនៅមុនឆ្នាំ១៩៩៣ ដាក់ជូនអង្គជំនុំជម្រះទេ។

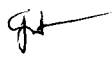
៣០. ទោះបីជាច្បាប់ជាតិដែលពាក់ព័ន្ធមិនបានចែងច្បាស់ អំពីអសមត្ថភាពរបស់ប្រព័ន្ធតុលាការ កម្ពុជា និងការជាប់ទាក់ទងដែលអាចមានចំពោះថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចអនុវត្ត ក៏ដោយ ក៏ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា មានការណែនាំតិចតួចណាស់ ដែលគេអាច ស្វែងរកបានពីលិខិតុបករណ៍អន្តរជាតិ និងការអនុវត្តថ្នាក់ជាតិ ដូចបានលើកឡើងខាង លើ^{៥០}។ ចៅក្រមអន្តរជាតិពិចារណាថា តើផលប៉ះពាល់អាក្រក់ពីសម័យខ្មែរក្រហម អាច ធ្វើឱ្យចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា ថិរវេលានេះត្រូវបានផ្តាច់ ឬព្យួរ នៅក្រោយរបប កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែរឬយ៉ាងណា។

(ii) ភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធជាមួយនឹងដំណើរការនៃប្រព័ន្ធតុលាការរបស់ប្រទេសកម្ពុជា មុនខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣

៣១. គោលការណ៍នានាដែលកើតចេញពីការអនុវត្តថ្នាក់ជាតិ ពាក់ព័ន្ធនឹងការផ្តាច់ ឬការព្យួរ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល តម្រូវឱ្យបង្ហាញភស្តុតាងអំពីអសមត្ថភាពជាក់ច្បាស់នៃប្រព័ន្ធ ច្បាប់កម្ពុជាចំពោះកម្រិតបទដ្ឋានដែលចាំបាច់ ក្នុងការបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរ ឬការចោទ ប្រកាន់ ដោយសារតែផលវិបាកនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ គ្មានការជំទាស់ចំពោះ ការលើកឡើងថា ប្រព័ន្ធតុលាការក្នុងអំឡុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យអសមត្ថភាព និង មិនមានលទ្ធភាពក្នុងការស៊ើបសួរ ឬការចោទប្រកាន់ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋនានា នៅក្នុងអំឡុង ឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៩ នោះទេ^{៥១}។ ប៉ុន្តែ អយ្យការខកខានមិនបានបំពេញភារកិច្ច ស្វែងរកបន្ទុកនៃភស្តុតាងដើម្បីបង្ហាញថា ផ្អែកតាមអង្គហេតុជាក់ស្តែង ពុំមានការចោទ ប្រកាន់ ឬការស៊ើបសួរលើបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងរបបនេះ អាច នឹងត្រូវបានធ្វើឡើងនៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ នោះទេ បើទោះបីជាប្រព័ន្ធ តុលាការនោះមានបញ្ហាធនធាន បញ្ហាសន្តិសុខ និងឧបសគ្គផ្សេងៗទៀតក៏ដោយ។

^{៥០} ប្រៀបធៀប មាត្រា៣៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក (ចែងថា ប្រសិនបើនីតិវិធី ដែលមានស្រាប់ពុំបានចែងពីករណី ពិសេសមួយ “គេអាចស្វែងរកការណែនាំ ក្នុងបទដ្ឋាននីតិវិធីដែលបានបង្កើតឡើងក្នុងកម្រិតអន្តរជាតិ”)។

^{៥១} សំណុំរឿង ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ កាំង ហ្គេកអិវ ហៅ “ឌុច” សាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះ សាលាដំបូងនៃ អ.វ.ត.ក ថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ ផ្នែក ២.២.៣។ សូមមើល ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ១៤។

៣២. សម្ភារៈឯកសារដែលមាននៅក្នុងសំណុំរឿង ទាក់ទងនឹងផលវិបាកនៃរបបកម្ពុជាប្រជា-
 ធិបតេយ្យ បានបង្ហាញអំពីប្រព័ន្ធតុលាការទន់ខ្សោយខ្លាំង និងដំណើរការដោយមិនមាន
 លក្ខណៈពេញលេញ ដោយសារតែប្រព័ន្ធនេះរងផលប៉ះពាល់ពីការបំផ្លាញស្ថាប័ន
 សាធារណៈ និងបុគ្គលិកដែលមានសមត្ថភាពនៅក្នុងអំឡុងរបបនេះ និងផលប៉ះពាល់នៃ
 សង្គ្រាមស៊ីវិលដែលបន្តកើតមាន^{៥២} ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ ផ្អែកតាមអង្គហេតុជាក់
 ស្តែង សម្ភារៈឯកសារនេះមិនអាចឱ្យចៅក្រមអន្តរជាតិសន្និដ្ឋានបានថា ការចោទប្រកាន់
 ឬការស៊ើបសួរណាមួយ មិនអាចនឹងធ្វើបាននៅក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ នោះ
 ទេ។ ផ្ទុយទៅវិញ មានភស្តុតាងបង្ហាញថា ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៩មក ច្បាប់ និងក្រឹត្យ-ច្បាប់
 នានាត្រូវបានអនុម័តជាបន្តបន្ទាប់^{៥៣} ។ ឧទាហរណ៍ នៅឆ្នាំ១៩៨០ និងឆ្នាំ១៩៨២ ក្រឹត្យ-ច្បាប់
 នានាត្រូវបានចេញពាក់ព័ន្ធនឹងការរៀបចំតុលាការ^{៥៤} និងនៅឆ្នាំ១៩៨៥ និងឆ្នាំ១៩៨៧ ពាក់
 ព័ន្ធនឹងការបង្កើតតុលាការកំពូល^{៥៥} ។ ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌជាក់លាក់មួយក៏ត្រូវបានចេញផង
 ដែរ តាមរយៈ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ នៅឆ្នាំ១៩៨០ ដែលមានអានុភាពប្រតិសកម្មចាប់ពីថ្ងៃទី០៧ ខែ
 មករា ឆ្នាំ១៩៧៩^{៥៦} ។

^{៥២} សូមមើលដីកាបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះដែលត្រូវបានធ្វើការកែប្រែ កថាខណ្ឌ១៦៦។ ប្រតិចារិក ចុះថ្ងៃទី០២
 ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៩ ទំព័រ៣៤-៣៦។ ប្រតិចារិក ចុះថ្ងៃទី២៧ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩ ទំព័រ៧២។ សូមមើលផងដែរ អង្គការ
 សហប្រជាជាតិ របាយការណ៍ស្តីពីក្រុមអ្នកជំនាញសម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជាដែលបង្កើតឡើងអនុលោមតាមសេចក្តី
 សម្រេចចិត្តរបស់មហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិលេខ 52/135 (A/53/850-S/1999/231) ថ្ងៃទី១៨ ខែកុម្ភៈ
 ឆ្នាំ១៩៩៩ កថាខណ្ឌ៤៣ (ឯកសារ E9/5.13 និង E9/7.26)។ (កត់សម្គាល់អំពីតម្រូវការដើម្បីបង្កើតប្រព័ន្ធតុលាការ
 ឡើងវិញ និងដើម្បីអប់រំមេធាវី រដ្ឋអាជ្ញា និងចៅក្រម)។

^{៥៣} សូមមើលឧទាហរណ៍ ក្រឹត្យ-ច្បាប់លេខ១ ស្តីអំពីការបង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ (ខេត្តនិងរាជធានី) (ថ្ងៃទី១៥
 ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៨០) (ឯកសារ E9/9.3) (ការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញដើម្បីកាត់ទោស “បន ប៉ុល ពត-អៀង សារី”។

^{៥៤} ក្រឹត្យ-ច្បាប់លេខ១ ស្តីអំពីការបង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្តន៍ (ខេត្តនានា និងរាជធានី) (ថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ
 ១៩៨០)។ ឯកសារ E9/9.3, ERN (ភាសាអង់គ្លេស) 00336567-00336569។ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ១ ស្តីអំពីការ
 បង្កើតតុលាការប្រជាជនបដិវត្ត (ខេត្តនានា និងរាជធានី) (ថ្ងៃទី១៥ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៨២)។ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ២
 ច្បាប់ស្តីពីការចាត់តាំងតុលាការ និងអយ្យការ (ថ្ងៃទី១០ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៨២)។

^{៥៥} ក្រឹត្យ-ច្បាប់លេខ២៨ ស្តីពីការបង្កើតតុលាការប្រជាជនកំពូល និងមហាអយ្យការអមតុលាការប្រជាជនកំពូល (ថ្ងៃទី
 ៣១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៨៥)។ ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ៣៤ ស្តីពីការចាត់តាំង និងសកម្មភាពរបស់តុលាការប្រជាជាតិកំពូល
 និងមហាអយ្យការអមតុលាការប្រជាជនកំពូល (ថ្ងៃទី២៦ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៨៧)។

^{៥៦} ក្រឹត្យ-ច្បាប់ លេខ២ ស្តីពីការផ្តន្ទាទោសក្បត់បដិវត្តន៍ និងបណ្តាទោសប្រព្រឹត្តបទល្មើសផ្សេងៗទៀត (ថ្ងៃទី១៥ ខែ
 ឧសភា ឆ្នាំ១៩៨០) E9/9.4។

៣៣. ទោះបីជាសង្គ្រាមស៊ីវិល និងការគ្រប់គ្រងដ៏មានប្រសិទ្ធភាព របស់ខ្មែរក្រហមទៅលើតំបន់មួយចំនួនក្នុងប្រទេស ដែលអាចបង្ហាញនូវឧបសគ្គយ៉ាងពិតប្រាកដនៅក្នុងការផ្ដួចផ្ដើមការចោទប្រកាន់ ឬការស៊ើបសួររបស់តុលាការក៏ដោយ ក៏ចៅក្រមអន្តរជាតិសន្និដ្ឋានថាការស៊ើបសួរ ឬការចោទប្រកាន់មិនបានបង្ហាត់គ្រប់កន្លែងនៅក្នុងប្រទេសនោះទេ។ ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា សម្ភារៈឯកសារជាច្រើនដែលត្រូវបានរកឃើញនៅមន្ទីរស២១ ត្រូវបានមន្ទីរស២១ និងក្រោយមកមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានប្រមូល និងរក្សាទុកភ្លាមៗ ក្រោយពេលដែលជនជាប់ចោទបានចាកចេញពីគុកនោះនៅថ្ងៃទី០៦ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩^{៥៧}។ អ្នកស្រាវជ្រាវ និងអ្នកនិពន្ធ បានប្រើប្រាស់សម្ភារៈឯកសារទាំងនោះចាប់តាំងពីដើមទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៨០ ហើយអ្នកជំនាញ CHANDLER ក៏បានផ្តល់សក្ខីកម្មដោយផ្អែកលើសម្ភារៈឯកសារទាំងនេះដែរ។ ហេតុដូច្នេះ សម្ភារៈឯកសារទាំងនេះអាចយកមកប្រើប្រាស់ជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ការស៊ើបអង្កេត និងជំនុំជម្រះក្នុងអំឡុងពេលនោះ។

៣៤. លើសពីនេះទៀត សហព្រះរាជអាជ្ញាស្វែងរកការព្យួរ ឬផ្តាច់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលរហូតដល់ថ្ងៃទី២៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣ ជាកាលបរិច្ឆេទនៃការបង្កើតព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ដោយការប្រកាសនូវរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់ខ្លួន^{៥៨}។ ទោះបីជាមានការផ្លាស់ប្តូរដ៏គួរឱ្យកត់សម្គាល់ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាក៏ដោយ ក៏វាមិនមានភស្តុតាងច្បាស់លាស់បង្ហាញឱ្យឃើញថា ការប្រកាសឱ្យប្រើរដ្ឋធម្មនុញ្ញ បានស្តារនូវប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌កម្ពុជាឱ្យមានសមត្ថភាពដោយសត្យានុម័ត ដើម្បីស៊ើបសួរ ឬចោទប្រកាន់នោះទេ ឬបានលុបបំបាត់នូវភាពទន់ខ្សោយដែលមានលក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ ដែលគេសង្កេតឃើញមានពីមុនៗ ដែលភាគច្រើននៃបញ្ហាទាំងនោះ បន្តមានហួសឆ្នាំ១៩៩៣ ទៅទៀត^{៥៩}។

^{៥៧} ប្រតិចារិក (David Chandler) ចុះថ្ងៃទី០៦ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៩ ទំព័រ៥។ សូមមើលផងដែរ បុព្វកថារបស់សៀវភៅដែលមានចំណងជើង “សំឡេងពីមន្ទីរស២១” និពន្ធដោយ Chandler ឯកសារ E3/427 ERN 00192674។

^{៥៨} សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ ក.ស.ព កថាខណ្ឌ៣៦។ ធម្មនុញ្ញនេះ រួមបញ្ចូលគោលការណ៍ដែលមានចែងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១។

^{៥៩} សូមមើល លិខិតចុះថ្ងៃទី២១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៧ ពីរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ស្នើសុំជំនួយរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីស៊ើបសួរ និងចោទប្រកាន់ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងពេលនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដោយសារមូលហេតុដែលថាប្រទេសកម្ពុជាខ្វះខាតធនធាន ឬជំនាញ ដើម្បីរៀបចំការជំនុំជម្រះនោះ។ ឯកសាររបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ A/51/930-S/1997/488 (ថ្ងៃទី២៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩៧)។ ឯកសារអង្គការសហប្រជាជាតិ (ថ្ងៃទី២៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៩៨) កថាខណ្ឌ១៦។

៣៥. ផ្អែកតាមភស្តុតាងដែលបានដាក់នូវចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ ចៅក្រមអន្តរជាតិអាចធ្វើការសន្និដ្ឋានបានថា ប្រព័ន្ធច្បាប់កម្ពុជាមិនមែនមិនមានសមត្ថភាពដោយសត្យានុម័ត ក្នុងការផ្ដើមការស៊ើបសួរ ឬការចោទប្រកាន់មុនឆ្នាំ១៩៧៥នោះទេ និងថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលអាចយកមកអនុវត្ត មិនត្រូវបានចាត់ទុកថាព្រួញ ឬផ្តាច់ រហូតដល់ឆ្នាំ១៩៧៥ ឡើយ។ អាស្រ័យហេតុនេះ ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនេះបានផុតរលត់នៅមុនថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០១ និងថ្ងៃទី២៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៤ ដែលកាលបរិច្ឆេទនេះ មាត្រា៣ និងមាត្រា ៣ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក បានពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល។

ខ. ផលប៉ះពាល់នៃបទដ្ឋានច្បាប់ជាតិ និងអន្តរជាតិដែលអាចយកមកអនុវត្ត

១. មតិយោបល់របស់ចៅក្រម និង ណុន ចៅក្រម យ៉ា សុខន និងចៅក្រម ធួ មណី

៣៦. យើងជាចៅក្រមកម្ពុជាបានយល់ឃើញពីមុនថា ជនជាប់ចោទអាចត្រូវផ្ដន្ទាទោស ពីបទមនុស្សឃាត និងបទទារុណកម្មបាន ដោយសារតែថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល តាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ ១៩៥៦ មិនទាន់ផុតរលត់នៅឡើយទេ នៅពេល អ.វ.ត.ក ចាប់ផ្ដើមស៊ើបអង្កេតនៅឆ្នាំ២០០៦ នោះ។ ជាបច្ច័យ ចៅក្រមកម្ពុជាមិនចាំបាច់ពិចារណាមាត្រា៣ ថ្មីនៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ទាក់ទងនឹងសំណួរដែលថា តើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៃឧក្រិដ្ឋកម្មជាតិដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ ចំពោះជនជាប់ចោទនោះ បានផុតរលត់ទៅហើយ ឬយ៉ាងណានោះទេ។ ដូច្នេះ ចៅក្រមកម្ពុជាមិនចាំបាច់ពិចារណាថា តើមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ស្របនឹងមាត្រា១៤ និងមាត្រា១៥ នៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ (ICCPR) ដូចដែលតម្រូវដោយមាត្រា៣៣ ថ្មី កថាខណ្ឌ២ នៃច្បាប់ដដែលនេះឡើយ។

៣៧. ចៅក្រមកម្ពុជានៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ធ្វើការយោងបន្ថែមទៅលើសេចក្ដីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ ចុះថ្ងៃទី១២ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០១ ដែលផ្អែកពាក់ព័ន្ធនៃសេចក្ដីសម្រេចនេះចែងថា^{៦០} ៖

^{៦០} សេចក្ដីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញលើច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា សេចក្ដីសម្រេចលេខ ០៤០/០០២/២០០១ ថ្ងៃទី១២ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០១។ ឯកសារ E9/7.2។

ក្រោយពីបានស្តាប់ របាយការណ៍របស់សមាជិករាយការណ៍ [និង] ក្រោយពី បានពិភាក្សាត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ហើយ [ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ] យល់ឃើញថា មាត្រាទី៣ វាក្យខណ្ឌទី២ នៃច្បាប់នេះ បានពន្យារពេលបន្ថែម២០ឆ្នាំទៀត ទៅ លើថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៃបណ្តឹងអាជ្ញាសម្រាប់ឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលមាត្រា ១០៩ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ បានកំណត់ត្រឹមតែដប់ឆ្នាំ។ អានុភាពនៃ មាត្រា៣ វាក្យខណ្ឌទី២នេះ បានធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់គោលការណ៍ជាសារវន្ត មួយ៖ “អប្រតិសកម្មភាព នៃច្បាប់ថ្មីលើបទល្មើស ដែលបានកើតក្នុងអតីត កាល” ដែលប្រទេសកម្ពុជា ក៏ដូចជាអាជ្ញាប្រទេសមួយចំនួនបានទទួលស្គាល់ជា ទូទៅក្នុងសម័យមុនឆ្នាំ១៩៧៥ ក៏ដូចជាសម័យក្រោយឆ្នាំ១៩៧៨ ដោយរាប់ បញ្ចូលទាំងសម័យអន្តរកាល នៃក្រុមប្រឹក្សាជាតិជាន់ខ្ពស់ផង។

ប៉ុន្តែកម្ពុជាមិនបានបញ្ជាក់ថា គោលការណ៍ជាសារវន្តនេះ មានតម្លៃស្មើនឹង រដ្ឋធម្មនុញ្ញឡើយ ហេតុដូច្នេះហើយ បានជាសភាធម្មនុញ្ញ... មិនបានបញ្ជាក់ពី គោលការណ៍នេះក្នុងមាត្រាណាឡើយ ក្នុងបុព្វកថាក៏មិនមានដែរ។ លើសពីនេះ ទៅទៀត ទុកជាគោលការណ៍នេះ មានតម្លៃស្មើនឹងអ្វីក៏ដោយ ឬត្រូវបានចាត់ ជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ឬក៏គ្មាន ក៏គេត្រូវគោរពគោលការណ៍មួយទៀត “រាល់គោលការណ៍មានសមាសពលពីរ៖ វិធាន និងអញ្ញត្រកម្ម” បើវិធានមាន តម្លៃស្មើអញ្ញត្រកម្ម ក៏មានតម្លៃដូចគ្នា។ អប្រតិសកម្មភាព ដែលមិនត្រូវបាន ចែងក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ គេបានឃើញក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦។ [...]

រួមសេចក្តីទៅ មិនមានឃើញអ្វីប៉ះពាល់ដល់ធម្មនុញ្ញភាពទេ។

៣៨. ផ្អែកតាមសេចក្តីសម្រេចនេះ ចៅក្រមកម្ពុជាកត់សម្គាល់ថា ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញបាន សម្រេចថា ការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដូចមានចែងក្នុងមាត្រា៣ ថ្មី គឺស្របនឹង រដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ១៩៩៣។ ចៅក្រមកម្ពុជាកត់សម្គាល់បន្ថែមទៀតថា ចៅក្រមកម្ពុជាមិនមាន សមត្ថកិច្ចពិនិត្យអំពីភាពត្រឹមត្រូវនៃសេចក្តីសម្រេចនានារបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញទេ។

២. មតិយោបល់របស់យើងជាចៅក្រមអន្តរជាតិ ចៅក្រម Cartwright និងចៅក្រម Lavergne

៣៩. មាត្រា៣៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ចែងថា អ.វ.ត.ក ត្រូវអនុវត្តយុត្តាធិការរបស់ខ្លួន សមស្របតាមបទដ្ឋានយុត្តិធម៌អន្តរជាតិ ភាពត្រឹមត្រូវ និងដំណើរការសមស្របនៃច្បាប់

[Handwritten signatures]

ដូចដែលបានចែងក្នុងមាត្រា១៤ និង១៥ នៃ ICCPR។ អាស្រ័យហេតុនេះ បទដ្ឋានអន្តរជាតិ ដែលអាចយកមកអនុវត្តដោយផ្ទាល់ គឺជាទស្សនទាននៃការជំនុំជម្រះមួយប្រកបដោយ យុត្តិធម៌ ដូចដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ និង១៥ នៃ ICCPR ដែលកម្ពុជាបានផ្តល់ សច្ចាប័ន និងបានបញ្ចូលបទប្បញ្ញត្តិនេះទៅក្នុងច្បាប់ជាតិ^{៦១}។

៤០. មាត្រា១៤ នៃ ICCPR ធានាឱ្យមានការអនុវត្តកិច្ចការរដ្ឋបាលរបស់អង្គជំនុំជម្រះឱ្យបាន ត្រឹមត្រូវ និងរក្សានូវសិទ្ធិនានារបស់បុគ្គលម្នាក់ៗ រួមមានសិទ្ធិទទួលបានសវនាការ សាធារណៈប្រកបដោយយុត្តិធម៌ និងឆាប់រហ័ស តាមរយៈតុលាការដែលមានសមត្ថភាព ឯករាជ្យ ឥតលម្អៀង ដែលច្បាប់បានបង្កើតឡើង។

៤១. គោលការណ៍នីត្យានុកូលភាព ដែលរួមបញ្ចូលទាំងការហាមឃាត់ចំពោះការអនុវត្ត ប្រតិសកម្មនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌនៅក្នុងមាត្រា១៥(១) នៃ ICCPR ហាមឃាត់មិនឱ្យចាត់ ទុកជនណាម្នាក់ថា “ជាប់ពន្ធនាគារបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ ចំពោះអំពើសកម្ម ឬអកម្ម ដែលមិន បានចាត់ជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌស្របតាមច្បាប់ជាតិ ឬច្បាប់អន្តរជាតិ នៅពេលដែល បទល្មើសនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្ត” ឬការដាក់ទោសធ្ងន់ធ្ងរ ជាងទោសដែលមានជាធរមាន នៅ ពេលដែលបទល្មើសនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្ត។

៤២. ទាំងមាត្រា១៤ និងមាត្រា១៥ នៃ ICCPR មិនបានសំដៅដោយផ្ទាល់ចំពោះថិរវេលានៃ អាជ្ញាយុកាលទេ។ ដូច្នេះ ប្រភពទាំងនេះពុំបានបកស្រាយច្បាស់លាស់អំពីដែនកំណត់នៃ គោលការណ៍ជំនុំជម្រះប្រកបដោយយុត្តិធម៌ ដែលទាក់ទងនឹងការពិចារណាអំពីប្រតិសកម្ម នៃច្បាប់ ឬលុបចោលអាជ្ញាយុកាលនោះទេ។

៤៣. ដូច្នេះ ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា បទដ្ឋានអន្តរជាតិនៃការជំនុំជម្រះប្រកបដោយ យុត្តិធម៌ដែលអាចអនុវត្តបាន នៅចំពោះមុខ អ.វ.ត.ក មិនផ្ទុយគ្នាទៅនឹងការធ្វើវិសោធនកម្ម ឱ្យមានប្រតិសកម្មចំពោះថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដែលបានធ្វើឡើងដោយអង្គនីតិប្បញ្ញត្តិ នោះទេ។ ប៉ុន្តែចៅក្រមអន្តរជាតិ មិនយល់ស្របជាមួយនឹងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ចៅក្រម កម្ពុជា ដែលថា សេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញឆ្នាំ២០០១ បង្កើតបានជាសេចក្តី សម្រេចប្រភេទនេះដោយអង្គនីតិប្បញ្ញត្តិកម្ពុជានោះទេ។ ចៅក្រមអន្តរជាតិនឹងពិចារណា

^{៦១} រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ១៩៩៣ មាត្រា៣១។

បន្ថែមចំពោះសញ្ញាណនៃ “ការពន្យារ” ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដូចមានចែងនៅក្នុង មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក។

(i) ការបកស្រាយអំពី “ការពន្យារ” ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៅក្នុងមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក និងសេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញឆ្នាំ២០០១

៤៤. ទោះបីជាមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ចែងអំពី “ការពន្យារ” ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដែលមានចែងនៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៥៦ ក៏ដោយ ក៏អត្ថន័យច្បាស់លាស់នៃ សញ្ញាណនៃពាក្យ “ការពន្យារចិរវេលា” គឺជាការអូសបន្លាយ ឬជាការបន្តចិរវេលាដែល មានស្រាប់។ ដោយសារតែចៅក្រមអន្តរជាតិបានសន្និដ្ឋានថា ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនេះ បានផុតរលត់រួចហើយ មុនពេលអនុម័តមាត្រា៣ ថ្មី អាស្រ័យហេតុនេះចិរវេលានៃ អាជ្ញាយុកាលមិនអាច “ពន្យារ” បានទេ។ ការសន្និដ្ឋាននេះ ស្របគ្នាជាមួយនឹងគោល ការណ៍បកស្រាយទូទៅ ដែលបានគូសបញ្ជាក់នៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ឆ្នាំ២០០៩ ដែលថា មិនមានតម្រូវការឱ្យបកស្រាយច្បាប់នោះទេ ប្រសិនបើច្បាប់នោះចែងច្បាស់ លាស់ និងថា បទប្បញ្ញត្តិទាក់ទងនឹងបទឧក្រិដ្ឋនានា ត្រូវតែធ្វើការបកស្រាយយ៉ាង តឹងរ៉ឹង^{៦២}។

៤៥. បន្ថែមពីលើនេះ ចៅក្រមអន្តរជាតិអាចសន្និដ្ឋានថា អង្គនីតិប្បញ្ញត្តិកម្ពុជាមិនដែលបង្ហាញ ពីចេតនា ដើម្បីព្យួរចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ឬប្រតិសកម្មសិទ្ធិដើម្បីចោទប្រកាន់បទល្មើស ជាតិ ក្រោយពេលផុតរលត់អាជ្ញាយុកាលទាល់តែសោះ។ ផ្អែកតាមមូលហេតុដូចបាន បង្ហាញខាងក្រោម ការបកស្រាយបែបនេះ ផ្ទុយទៅនឹងច្បាប់កម្ពុជាដែលក្នុងនោះ មាត្រា៧ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៧ បានចែងថា “កាលណាបណ្តឹងអាជ្ញាត្រូវផុតរលត់ហើយ ការចោទប្រកាន់ខាងបទព្រហ្មទណ្ឌមិនអាចចាប់ផ្តើមបានទៀតទេ ឬត្រូវតែបញ្ឈប់”^{៦៣}។

^{៦២} សូមមើល មាត្រា៥ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៩ ដែលប្រកាសឱ្យប្រើនៅថ្ងៃទី៣០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៩ ឯកសារ E180/1 ៖ “ក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌ ច្បាប់ត្រូវបកស្រាយយ៉ាងតឹងរ៉ឹង។ ចៅក្រមមិនអាចពង្រីកវិសាលភាពអនុវត្ត ឬ ប្រព្រឹត្តតាមសទិសភាពបានឡើយ”។

^{៦៣} បទប្បញ្ញត្តិដូចគ្នានេះ ចែងពីការផុតរលត់ចិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ថាជាហេតុផលមួយក្នុងចំណោមហេតុផល ទាំងឡាយសម្រាប់ការរលត់ការចោទប្រកាន់ខាងបទព្រហ្មទណ្ឌ។

៤៦. នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចចុះថ្ងៃទី១២ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០១ ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាបានសម្រេចថា សញ្ញាណនៃពាក្យ “ការពន្យារថិរវេលា” ដូចមានចែងនៅក្នុងមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក មិនរំលោភរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣ ដោយមិនបានចង្អុលបង្ហាញអំពីសញ្ញាណនៃពាក្យ “ការពន្យារថិរវេលា” ដែលត្រូវបកស្រាយលើសពីអត្ថន័យធម្មតារបស់វានោះទេ។ នៅក្នុងសំណងហេតុរបស់ខ្លួន ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ គ្រាន់តែកត់សម្គាល់ថា មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ប៉ះពាល់ដល់គោលការណ៍ “ជាមូលដ្ឋាន” នៃអប្រតិសកម្មភាពនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ ប៉ុន្តែមិនបានធ្វើការសម្រេចបន្ថែមទៀត ចំពោះផលប៉ះពាល់នៃគោលការណ៍នេះទេ^{៦៤}។

៤៧. គ្មានការជំទាស់ចំពោះការលើកឡើងថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលអាចត្រូវបានពន្យារមុនពេលផុតរលត់ ដោយបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ដែលមានចែងច្បាស់លាស់ ឬក៏នៅក្នុងកាលៈទេសៈលើកលែងមួយចំនួន ដោយថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលអាចត្រូវបានប្រកាសថា បានព្យួរនៅក្នុងអំឡុងពេលដែលថា ការចោទប្រកាន់មិនអាចធ្វើទៅបាន ដោយមូលហេតុដែលមានលក្ខណៈសត្យានុម័តនោះ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ វាមានសារៈសំខាន់ណាស់ដែលថាការពន្យារថិរវេលា ឬការព្យួរថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវតែផ្តល់ឱ្យ ប្រសិនបើការពន្យារឬការព្យួរនេះ មិនផ្ទុយនឹងគោលការណ៍អប្រតិសកម្មភាព។ ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញមិនបានលើកឡើងឱ្យច្បាស់ថា ច្បាប់ អ.វ.ត.ក មានចេតនាផ្តល់នូវការព្យួរឱ្យមានប្រតិសកម្មចំពោះថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលយកមកអនុវត្ត ឬបង្កើតសាជាថ្មីនូវសិទ្ធិចោទប្រកាន់ បន្ទាប់ពីការផុតរលត់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនោះទេ។

៤៨. នៅក្នុងការពិចារណាអំពីថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល នៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ និងអង្គហេតុដែលថា អវត្តមាននៃកិច្ចណាមួយនៃការស៊ើបសួរ ឬការចោទប្រកាន់មុនឆ្នាំ១៩៨៩ នឹងរារាំងដល់ការចោទប្រកាន់នោះ របាយការណ៍របស់ក្រុមអ្នកជំនាញសម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជា^{៦៥} បានបង្ហាញថា៖

^{៦៤} សូមមើលកថាខណ្ឌ ៣៧។
^{៦៥} ក្រុមអ្នកជំនាញត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩៨ អនុលោមតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់មហាសន្និបាតលេខ ៥២/១៣៥ និងបានផ្តល់អនុសាសន៍ថា ដើម្បីនាំមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមមកកាត់ទោសបាន ការទទួលខុសត្រូវផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌរបស់ពួកគេ មិនត្រូវពិចារណាត្រឹមតែក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែត្រូវពិចារណានៅក្នុងច្បាប់ជាតិផងដែរ។ សូមមើល ឯកសារអង្គការសហប្រជាជាតិលេខ A/53/850-S/1999/231 ឧបសម្ព័ន្ធ (“របាយការណ៍របស់ក្រុម

ផ្អែកតាមយុត្តិសាស្ត្រនៅប្រទេសអឺរ៉ុប ដែលបានផ្ដន្ទាទោសពួក Nazi ដែលប្រព្រឹត្ត
 បទឧក្រិដ្ឋ ក្រោយពេលការផុតរលត់ចំរើននៃអាជ្ញាយុកាល ជាពិសេស
 ប្រទេសអាណ្លីម៉ង់ និងប្រទេសបារាំង នៅទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៦០ និងទសវត្សរ៍
 ឆ្នាំ១៩៨០។ ជម្រើសផ្សេងទៀតនៅតែមានសម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជា។ ជម្រើស
 ទីមួយ រដ្ឋសភាអាចលុបចោលចំរើននៃអាជ្ញាយុកាល ទោះបីជា ចំរើននៃ
 អាជ្ញាយុកាល បានផុតរលត់ទៅហើយក៏ដោយ។ ជម្រើសទីពីរ រដ្ឋសភាអាច
 ព្យួរការអនុវត្តចំរើននៃអាជ្ញាយុកាលចាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៥ រហូតមកទល់ពេល
 បច្ចុប្បន្ន ដោយមូលហេតុថា តុលាការមិនទាន់ដំណើរការពេញលេញនៅឡើយ
 ទេ^{៦៦}។

៤៩. ចៅក្រមអន្តរជាតិទទួលស្គាល់ថា នៅឆ្នាំ២០០១ អង្គនីតិបញ្ញត្តិរបស់កម្ពុជាអាចធ្លាប់មាន
 ចេតនាក្នុងលក្ខខណ្ឌស្រដៀងគ្នាក្នុងការផ្តល់អំណាចដល់ អ.វ.ត.ក ដើម្បីជំនុំជម្រះបទ
 ឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ រួមទាំងការបង្កើតសាជាថ្មីនូវអំណាចឱ្យចោទប្រកាន់ ក្រោយពេល
 ផុតរលត់ចំរើននៃអាជ្ញាយុកាល។ ក៏ប៉ុន្តែ ដើម្បីធ្វើដូច្នោះបាន យ៉ាងហោចណាស់ ក៏ត្រូវ
 មានច្បាប់មួយដែលច្បាស់លាស់ និងល្អិតល្អន់។ លើសពីនេះ ការបង្កើតសាជាថ្មីនូវសិទ្ធិ
 ចោទប្រកាន់ ក៏ចាំបាច់ត្រូវធានាឱ្យប្រាកដថា សិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការទទួលបាន
 ការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌ ស្របទៅនឹងបទដ្ឋានជាតិ ឬអន្តរជាតិ ពោលគឺ បទប្បញ្ញត្តិ
 ទាំងឡាយដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ ឬមាត្រា១៥ នៃ ICCPR។ ដូច្នោះ ចៅក្រម
 អន្តរជាតិនឹងពិចារណាថា តើវាផ្ទុយទៅនឹងបទដ្ឋានទាំងនេះដែរ ឬទេ ប្រសិនបើមានការ
 បកស្រាយសេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញឆ្នាំ២០០១ ថាជាការបង្កើតសាជាថ្មីនូវ
 សិទ្ធិចោទប្រកាន់នោះ។

(ii) តើ “ការពន្យារចំរើន” នៃអាជ្ញាយុកាលក្រោយពេលផុតរលត់ស្របជាមួយនឹងបទដ្ឋានជាតិ
 និងអន្តរជាតិជាធរមានដែរ ឬទេ?

អ្នកជំនាញសម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជា ដែលបង្កើតឡើងអនុលោមតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់មហាសន្និបាតលេខ៥២/
 ១៣៥” ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៩៩) កថាខណ្ឌ៨៤៖ “បទឧក្រិដ្ឋផ្អែកតាមច្បាប់ជាតិ និងខ្វះខាតនូវធាតុផ្សំពិសេស
 របស់ឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិជាច្រើន ដូច្នោះបទឧក្រិដ្ឋនេះដោយស្រួលនឹងមានធាតុផ្សំមកបង្ហាញណាស់”។

^{៦៦} របាយការណ៍របស់ក្រុមអ្នកជំនាញសម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជា ដែលបង្កើតឡើងដោយអនុលោមតាមសេចក្តីសម្រេច
 របស់មហាសន្និបាតលេខ ៥២/១៣៥ ចុះថ្ងៃទី១៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៩៩ កថាខណ្ឌ៩០។

ក. ការអនុវត្តបទដ្ឋានជាតិ និងអន្តរជាតិ

៥០. ដោយសារតែមាត្រា១៤ និងមាត្រា១៥ នៃ ICCPR មិនបានសំដៅដោយផ្ទាល់ចំពោះ ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដូចនេះ “ការពន្យារថិរវេលា” នៃអាជ្ញាយុកាលដោយច្បាប់ដែល រួមបញ្ចូលទាំងការបង្កើតសារជាថ្មីនូវសិទ្ធិចោទប្រកាន់ ក្រោយពេលផុតរលត់ថិរវេលានៃ អាជ្ញាយុកាលនោះ អាចត្រូវបានចាត់ទុកថាអាចធ្វើទៅបានស្របតាមប្រភពទាំងនេះ ពីព្រោះថាវាមិនបានរំលោភសាសាមញ្ញនៃមាត្រា១៥(១) នៃ ICCPR។ ប៉ុន្តែ បើផ្អែក តាមសញ្ញាណនៃភាពអាចប្រមើលមើលដឹងថាជាបទឧក្រិដ្ឋ គោលការណ៍សុវត្ថិភាពគតិយុត្ត និងគោលការណ៍ជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌ ច្បាប់ជាតិមួយចំនួន និងយុត្តិសាស្ត្ររបស់ តុលាការសិទ្ធិមនុស្សអឺរ៉ុប បានយល់ឃើញថាការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល អាចធ្វើ ទៅបានតែក្នុងករណីដែលថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនោះ មិនទាន់ផុតរលត់ប៉ុណ្ណោះ^{៦៧} ។ នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចក្នុងរឿងក្តី *Kononov* តុលាការសិទ្ធិមនុស្សអឺរ៉ុបបានបកស្រាយ មាត្រា៧ នៃអនុសញ្ញាសិទ្ធិមនុស្សអឺរ៉ុប ក្នុងគោលបំណងដើម្បីទប់ស្កាត់មិនឱ្យធ្វើបណ្តឹង អាជ្ញាជាថ្មីចំពោះបទឧក្រិដ្ឋជាតិដែលបានផុតរលត់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល^{៦៨} ។

^{៦៧} *សូមមើល* ឧទាហរណ៍បទប្បញ្ញត្តិនៃមាត្រា១១២ កថាខណ្ឌ២ វាក្យខណ្ឌ៤ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌរបស់ប្រទេសបារាំង ចែងថា៖ “បទប្បញ្ញត្តិខាងក្រោមនេះ អនុវត្តភ្លាមៗលើការទប់ស្កាត់បទល្មើសដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តមុនពេលបទប្បញ្ញត្តិ នោះចូលជាធរមាន៖ ...វាក្យខណ្ឌ៤ នៅពេលថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលមិនទាន់ផុតរលត់ ច្បាប់គ្របដណ្តប់លើថិរវេលា នៃអាជ្ញាយុកាលនៃបណ្តឹងអាជ្ញា [...]”។ ទាក់ទងនឹងគោលការណ៍ នៃភាពអាចប្រមើលមើលដឹងថាជាបទល្មើស និង ការដឹងថាមានច្បាប់ចែង នៃបទប្បញ្ញត្តិព្រហ្មទណ្ឌ *សូមមើល* រឿងក្តី *Coëme a.o. តទល់នឹង ប្រទេសបែលហ្សិក* កថាខណ្ឌ១៤៩។

^{៦៨} រឿងក្តី *Kononov តទល់នឹង ប្រទេសឡាតវី (បណ្តឹងលេខ 36376/04)* សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ ECtHR ថ្ងៃទី២៤ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៨ កថាខណ្ឌ១៤៤-១៤៦ (កត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាសំអាងហេតុពីមុនទាក់ទងនឹងមាត្រា៧ នៃអនុសញ្ញា (ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងពីមាត្រា១៥ នៃ ICCPR) មិនបានហាមឃាត់នូវការពន្យារថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែល មិនទាន់ផុតរលត់ ក៏បទប្បញ្ញត្តិនេះពិតជាបានទប់ស្កាត់ការបង្កើតឡើងនូវលទ្ធភាពផ្តន្ទាទោសបទល្មើសក្រោយពីផុត ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលហើយ។ ទោះបីជាទទួលស្គាល់ថា ចាប់តាំងពីការស្តារឡើងវិញនូវឯករាជ្យភាពរបស់ប្រទេស ឡាតវី នៅឆ្នាំ១៩៩១ ដែលអាជ្ញាធរនៃរដ្ឋនេះ អាចដំណើរការនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌប្រឆាំងនឹងជនទាំងឡាយដែលសង្ស័យ ថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសចន្លោះឆ្នាំ១៩៤០ ដល់ឆ្នាំ១៩៩១។ ការវិនិច្ឆ័យទោសចំពោះបទល្មើសដែលផុតថិរវេលានៃអាជ្ញា យុកាល គឺផ្ទុយនឹងគោលការណ៍នៃការប្រមើលមើលថាជាបទល្មើស ដែលមាននៅក្នុងមាត្រា៧នៃអនុសញ្ញា)។ សំអាង ហេតុទាំងនេះមិនត្រូវបានចងកាតព្វកិច្ចដោយសេចក្តីសម្រេចថ្មីនៃរឿងក្តី *Kononov ទល់នឹងប្រទេសឡាតវី* សាលដីកា

៥១. ការប៉ុនប៉ងបង្កើតសាជាថ្មី នូវសិទ្ធិចោទប្រកាន់ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋដែលមិនមែនអាជ្ញាយុកាល បានផុតរលត់ហើយនោះ គឺកើតមានបញ្ហាចម្រុះចម្រាសជាច្រើននៅចំពោះមុខតុលាការ ថ្នាក់ជាតិមួយចំនួន។ នៅសហរដ្ឋអាមេរិក ច្បាប់មួយដែលពន្យារមិវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ ក្រោយពេលដែលមិវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានផុតរលត់ហើយនោះ ត្រូវបានគេរកឃើញថាវាលោភវេទនាចម្រុះចម្រាសសហរដ្ឋអាមេរិក នៅពេលដែលច្បាប់មួយនេះ បានធ្វើឱ្យរស់ឡើងវិញនូវការចោទប្រកាន់មួយដែលមិនមែនអាជ្ញាយុកាលបានផុតរលត់ ទៅហើយ^{៦៩}។ ប្រទេសជាច្រើនដទៃទៀតហាក់ដូចជាមានការរារាំងនៅក្នុងការអនុវត្តដើម្បី ពន្យារមិវេលានៃអាជ្ញាយុកាល បន្ទាប់ពីមិវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនោះបានផុតរលត់^{៧០}។

ខ. អំពីច្បាប់កម្ពុជាដែលមានជាបន្តបន្ទាប់

៥២. ចៅក្រមអន្តរជាតិបានសន្និដ្ឋានថា បទមនុស្សឃាត និងបទទារុណកម្មតាមច្បាប់ជាតិ ដែលអាចផ្ដន្ទាទោសតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ បានផុតរលត់ដោយសារការអនុវត្ត

របស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃតុលាការ ECtHR (no. 36376/04) ថ្ងៃទី១៧ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១០ កថាខណ្ឌ ២២៨-២៣៣។

^{៦៩} សូមមើល *Stogner ទល់នឹង រដ្ឋកាលីហ្វ័រញ៉ា* 539 U.S. 607 (២០០៣) ឯកសារលេខ E9/8.4។ ប៉ុន្តែមានមតិ ជំទាស់យ៉ាងខ្លាំងមួយ ដែលលើកសំអាងថា “ច្បាប់ដែលមិនបានផ្លាស់ប្តូរនិយមន័យបទល្មើស ប៉ុន្តែគ្រាន់តែ “កែប្រែ ការចោទប្រកាន់ដែលផុតអាជ្ញាយុកាល គឺមិនស្ថិតនៅក្នុងនិយមន័យនៃច្បាប់ប្រតិសកម្មដែលទទួលស្គាល់នោះទេ” (*Stogner ទល់នឹង រដ្ឋកាលីហ្វ័រញ៉ា*, 539 U.S. 639 (2003) ឯកសារ E9/8.4)។

^{៧០} ឧទាហរណ៍ ច្បាប់ធម្មនុញ្ញអាណ្លីម៉ង់ បានហាមឃាត់ចំពោះការពន្យារមិវេលាបែបនេះ (តុលាការធម្មនុញ្ញអាណ្លីម៉ង់ BVerfGE 25, 269 (2 BvL 15, 23/68))។ ប្រទេសហុងគ្រី ក៏បានបដិសេធការពន្យារមិវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ដោយសារតែការហាមឃាត់ចំពោះច្បាប់ប្រតិសកម្ម (សូមមើលតុលាការធម្មនុញ្ញហុងគ្រី។ សេចក្តីសម្រេចស្តីពី មិវេលានៃអាជ្ញាយុកាល លេខ 2086/A/1991/14 ថ្ងៃទី០៥ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៩២ បកប្រែជាភាសាអង់គ្លេស និង បទអត្ថាធិប្បាយនៅក្នុងព្រឹត្តិបត្រស្រាវជ្រាវ *Journal of Constitutional Law in Eastern and Central Europe* 129-157 (1994))។ ប្រទេសផ្សេងៗជាច្រើន បានលុបចោលមិវេលានៃអាជ្ញាយុកាលនៃបទមនុស្សឃាត និងបទ ឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរផ្សេងទៀត ប៉ុន្តែគ្រាន់តែអនុវត្តច្បាប់ថ្មីនានា ដើម្បីជៀសវាងការចោទប្រកាន់អំពីប្រតិសកម្មនៃច្បាប់តែ ប៉ុណ្ណោះ (សូមមើល ឧទាហរណ៍ នៅក្នុងប្រទេសហូឡង់, *Wet van 16 november 2005 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, Artikel III. Stb. 2005, 595, 13 December 2005* ចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៥ និងនៅក្នុងប្រទេសអាណ្លីម៉ង់ *Einfuehrungsgesetz zum StGB (Introduction Code to the Criminal Code) មាត្រា៣១៥ និង៣១៥ក*)។

ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលតាមមាត្រា១០៩នៃក្រមនេះ មុនពេលការអនុម័តមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក។ ចៅក្រមអន្តរជាតិបានកត់សម្គាល់បន្ថែមថា វិសោធនកម្មច្បាប់នាពេលថ្មីៗនេះ ទាក់ទងនឹងថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល អង្គនីតិបញ្ញត្តិកម្ពុជាបានប្រកាន់យកការបកស្រាយទូលំទូលាយ និងហ្មត់ចត់ចំពោះការហាមឃាត់លើការអនុវត្តច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌដែលមានប្រតិសកម្ម។ ជាក់ស្តែង ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ២០០៧ ដែលបានបង្កើតឱ្យមានថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលវែងជាងមុន ចែងក្នុងមាត្រា១១០ ថា “អាជ្ញាយុកាលនៃបណ្តឹងអាជ្ញា [...] ចំពោះបទល្មើស ដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តនៅមុនក្រមនេះចូលជាធរមាន ត្រូវអនុវត្តតាមបទបញ្ញត្តិនៃច្បាប់ចាស់”។ មាត្រា៧ នៃក្រមនេះចែងបន្ថែមទៀតថា “កាលណាបណ្តឹងអាជ្ញាត្រូវផុតរលត់ហើយ ការចោទប្រកាន់ខាងបទព្រហ្មទណ្ឌមិនអាចចាប់ផ្តើមបានទៀតទេ ឬត្រូវតែបញ្ឈប់”^{៧១}។

៥៣. ក្នុងលក្ខខណ្ឌទូទៅ ការហាមឃាត់មិនឱ្យមានការអនុវត្តប្រតិសកម្មចំពោះច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ គឺដើម្បីការពារនូវតម្លៃនៃសុវត្ថិភាពគតិយុត្តិ និងធានារក្សាការអនុវត្តនូវគោលការណ៍អនាគតិ និងសត្យានុម័តរបស់នីតិរដ្ឋ។ ការបកស្រាយមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ដែលអនុញ្ញាតឱ្យបង្កើតសាជាថ្មីនូវសិទ្ធិចោទប្រកាន់ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ លើបុគ្គលមួយចំនួនតូច ក្រោយពេលថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលបានផុតរលត់ អាចត្រូវបានគេយល់ឃើញថា ជាការរំលោភទៅលើគោលការណ៍អនាគតិ និងសត្យានុម័ត^{៧២}។

^{៧១} ដូចខាងលើ ជើងទំព័រលេខ១៤។ បទបញ្ញត្តិដូចគ្នាចាត់ទុកយ៉ាងច្បាស់ចំពោះការផុតរលត់ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាល ថាជាមូលហេតុមួយក្នុងចំណោមមូលហេតុទាំងឡាយសម្រាប់រលត់ការចោទប្រកាន់ផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌ។

^{៧២} សូមមើលឧទាហរណ៍ ការធានារបស់រដ្ឋធម្មនុញ្ញអំពីភាពស្មើគ្នាចំពោះមុខច្បាប់នៅក្នុងមាត្រា៣១(២) រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣ អាចនឹងសម្រេចអំពីចំណាត់ការផ្សេងគ្នាចំពោះជនជាប់ចោទទាក់ទងនឹងការវិនិច្ឆ័យទោសបទឧក្រិដ្ឋតាមច្បាប់ជាតិ។ បទបញ្ញត្តិនេះចែងថា៖ “ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរមានភាពស្មើគ្នាចំពោះមុខច្បាប់ មានសិទ្ធិសេរីភាព និងករណីយកិច្ចដូចគ្នាទាំងអស់”។ ទាក់ទងនឹងការពិចារណាផ្សេងគ្នាទៅលើការវិនិច្ឆ័យទោសចំពោះបទល្មើសអន្តរជាតិ សូមមើលសំណុំរឿង ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ រឿងក្តី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ “មុច” សាលក្រមរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃ អ.វ.ត.ក ថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ ផ្នែក១.៤.២។ ដូចដែលបានកត់សម្គាល់ អង្គនីតិបញ្ញត្តិនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាមានឱកាសជាច្រើនដងចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ (ពោលគឺនៅឆ្នាំ១៩៩២ និងឆ្នាំ២០០៧) ដើម្បីបញ្ជាក់អំពីផលវិបាកផ្នែកច្បាប់ដែលបណ្តាលមកពីរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មកលើប្រព័ន្ធតុលាការរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ប៉ុន្តែអង្គនីតិបញ្ញត្តិមិនប្រើឱកាសណាមួយដើម្បីប្រកាសថា ថិរវេលានៃអាជ្ញាយុកាលដែលមានចែងនៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ត្រូវបានផ្តាច់ ឬព្យួរនៅក្នុងចន្លោះពីឆ្នាំ១៩៨៩ រហូតដល់១៩៩៣ ឬមិនបានលើកឡើងអំពីការបង្កើតឱ្យមានឡើងវិញនូវសិទ្ធិកាត់សេចក្តីបទឧក្រិដ្ឋផ្នែកតាមច្បាប់ជាតិ ដែលបទ

៥៤. ជាសរុបមក ចៅក្រមអន្តរជាតិយល់ឃើញថា បញ្ហាដែលកើតឡើងនៅក្នុងបរិបទបច្ចុប្បន្ន គឺមិនត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ ក្នុងការចោទប្រកាន់អំពីបទមនុស្សឃាត និងបទទារុណកម្មទេ (ដែលបទល្មើសទាំងពីរនេះត្រូវបានផ្ដន្ទាទោសជាសកលនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ) ប៉ុន្តែ បញ្ហាគឺថា តើយុត្តាធិការដែលមាននេះអាចជំនុំជម្រះបទល្មើសប្រហាក់ប្រហែលទៅនឹង ឧក្រិដ្ឋកម្មជាតិដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋាននៃក្របខណ្ឌច្បាប់ជាតិបានដែរឬទេ។ ដំបូងបង្អស់ គឺបញ្ហានៃការបង្កើតច្បាប់ជាតិដែលពាក់ព័ន្ធ។ ផ្អែកតាមសម្ភាសនាហេតុខាងលើ ចៅក្រម អន្តរជាតិយល់ឃើញថា ច្បាប់នេះចែងមិនមានមូលដ្ឋានគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីចោទប្រកាន់អំពី បទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះនៅចំពោះមុខ អ.វ.ត.ក ទេ។ លើសពីនេះទៀត គ្មានបទប្បញ្ញត្តិណា មួយនៃច្បាប់ជាតិ ឬអន្តរជាតិ ដែលគាំទ្រដល់ការបកស្រាយមាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ដែលថាអាចអនុញ្ញាតឱ្យបង្កើតសាជាថ្មីនូវសិទ្ធិចោទប្រកាន់លើជនជាប់ចោទ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋទាំងនេះទេ។

៥៥. ដោយសារតែមានភាពត្រួតគ្នារវាងធាតុផ្សំនៃបទឧក្រិដ្ឋជាតិ និងបទឧក្រិដ្ឋអន្តរជាតិ ការរកឃើញនេះ មិនមានផលប៉ះពាល់ដល់ការវាយតម្លៃរបស់អង្គជំនុំជម្រះចំពោះការទទួល ខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌទាំងស្រុងរបស់ជនជាប់ចោទ ឬការផ្ដន្ទាទោសជាចុងក្រោយនោះទេ^{៧៣}។

ឧក្រិដ្ឋទាំងនោះបានផុតចិរិយវេលានៃអាជ្ញាយុកាល។ សូមមើលបន្ថែម បុព្វកថារបស់ច្បាប់អ៊ុនតាក់ឆ្នាំ១៩៩២ ដែល ក្រុមប្រឹក្សាជាតិជាន់ខ្ពស់បានកត់សម្គាល់យ៉ាងច្បាស់ថា “ដោយមានកង្វល់ថា បណ្តារចនាសម្ព័ន្ធ ច្បាប់ និងស្ថាប័ន តុលាការនៅប្រទេសកម្ពុជា មិនបំពេញឱ្យបានពេញលេញតាមការតម្រូវរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងប៉ារីស ព្រមទាំងពេលខ្លះ មានការខ្វះខាតមួយផ្នែក ឬពុំទាន់មានអ្វីទាល់តែសោះ ហើយបើតាមការពិនិត្យពិច័យ គឺមិនសមស្របដើម្បីធានាឱ្យ មានរបៀបរៀបរយ និងសិទ្ធិមនុស្សនៅតាមទីកន្លែងនានាជាច្រើនក្នុងដែនដី” និង “ដោយទទួលស្គាល់ថា ការទាំងនេះ ត្រូវនៅក្រោមការទទួលខុសត្រូវរបស់អ៊ុនតាក់ ដើម្បីសម្រួលការរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធទាំងឡាយ ច្បាប់ និងស្ថាប័ន តុលាការ នៅកន្លែងណាដែលខ្វះខាតហើយជួយកែលម្អ កន្លែងណាដែលមានរួចហើយ ដើម្បីឱ្យសមស្របតាមការ តម្រូវចាំបាច់នៃកិច្ចព្រមព្រៀង”។ សូមមើលខាងលើផងដែរ កថាខណ្ឌ១៣ (កត់សម្គាល់ថា មាត្រា៣ ថ្មី នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក បានពន្យារចិរិយវេលានៃអាជ្ញាយុកាលចំនួនពីរលើក។ លើកទីមួយ ចិរិយវេលានៃអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានពន្យារ បន្ថែមចំនួន២០ឆ្នាំ និងក្រោយមកអាជ្ញាយុកាលត្រូវបានសរុបពន្យារបន្ថែមចំនួន៣០ឆ្នាំ)។ ការពន្យារចិរិយវេលានៃ អាជ្ញាយុកាលបែបនេះ មិនត្រូវបានគេផ្តល់នូវការពន្យល់ ឬសនិទានភាពជាផ្លូវការណាមួយទេ។

^{៧៣} សំណុំរឿង ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ រឿងក្តី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ “ខុច” សាលក្រមរបស់ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃ អ.វ.ត.ក ចុះថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០ ផ្នែក ៣ និងផ្នែកសម្រេចសេចក្តី។

IV. សេចក្តីសម្រេច

៥៦. មាត្រា១៤ នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ចែងថា “ការសម្រេចសេចក្តីដោយអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញ របស់សាលាដំបូង តម្រូវឱ្យមានការបោះឆ្នោតគាំទ្រពីចៅក្រមបួនរូបយ៉ាងតិច”។ ដោយ សារតុំមានសំឡេងបោះឆ្នោតគាំទ្រភាគច្រើនតាមច្បាប់តម្រូវ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មិនអាចពិចារណាអំពីពិរុទ្ធភាព ឬគ្មានពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទចំពោះបទឧក្រិដ្ឋជាតិ បានទេ។ ហេតុដូច្នេះ ការដែលចៅក្រមមិនអាចរកសំឡេងភាគច្រើនតាមច្បាប់តម្រូវបាន នោះ គឺបង្កើតជាឧបសគ្គក្នុងការបន្តការវិនិច្ឆ័យលើជនជាប់ចោទចំពោះបទឧក្រិដ្ឋជាតិ នៅ ចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៃ អ.វ.ត.ក។

ធ្វើជាភាសាខ្មែរ ភាសាអង់គ្លេស និងភាសាបារាំង

ធ្វើនៅរាជធានីភ្នំពេញ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, ថ្ងៃទី២៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១០

ចៅក្រម **និល ណុន**

ប្រធាន

ចៅក្រម **Silvia CARTWRIGHT**

ចៅក្រម **ហ៊ែង សុខន**

ចៅក្រម **Jean-Marc LAVERGNE**

ចៅក្រម **ហូ បណ៍**